

Levelek Cseres Tibornak (1960-1969) ^[1]

Hideg napok, forró sikerek, sanda szándékok

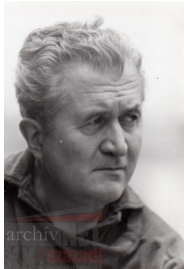
„Könyved megjárta utánam Párizst, Zürichet, míg itt utolért, pihentetőn, nagyon elgondolkoztatón, némi utakat bejárva az emlékek ösvényén, a zöld levél árnyékában töltöttem vele két napot. Köszönöm, hogy küldted, s köszönöm a gondolatot, hogy küldeni érdemes. Sokszor megrázott. Mindjárt a gyergyói nyitány, - ettől kezdve úgy olvastam már, mint éveid állomásait. Különös, régen még úgy éreztem, hogy alkotóként Szabó Lőrinc mögé zárkózol föl, s íme, a kötet a késői Mórca Zsigmond útja: amikor az élet riportot dob fel, s ez válik magasrendű írásművészetté.”

Bevezető

Az 1960-as években felgyorsult a Kádár-rendszer konszolidációja, ugyanakkor - egyrészt '56 hatásaként, másrészt a nemzetközi erőviszonyok, valamint a '68-as csehszlovákiai események hatására - a létező szocializmus egyre megoldhatatlanabb problémákkal került szembe. Olyan folyamatok vettek lendületet az élet minden területén, így a kulturális és az irodalmi életben is, amelyek messze túlmutattak mindazon, amit a hatalom birtokosai, a végső eredmények, változások határáként el tudtak képzelni.

A Magyar Írók Szövetségének (MISZ) újjászervezését követő néhány évben, a kommunista párt szigorú, közvetlen utasítása és ellenőrzése mellett, az önállóság szinte teljes hiányát elviselve kellett rendezni sorait. A hatalom azt várta a Szövetség vezetésétől, hogy minden eszközzel segítse elő a konszolidációt, erősítse meg a szocializmus pozícióit az irodalmi életben, hogy ezek a „sikerek” felhasználhatók legyenek, főként a nyugati közvélemény előtt. Az új alapszabály híven fejezte ki ezt az igényt. A szervezeti változtatásokkal igyekeztek a vezetőket vonzóbbá tenni a tagságot, igyekeztek megvalósítani a régi követelések egy részét. Növelték a választmány szerepét, életre hívták a Gazdasági Bizottságot, a Szellemi Érdekvédelmi Bizottságot, kéthavonként Tájékoztató útján keresték fel a Szövetség tagjait. De a „görcs” nagyon lassan oldódott, s a gúzsbakötöttség miatt Darvas József is panaszkodott. A taglétszám lassan nőtt, az 1959-es 111-ről 1967-re mindössze 353-ra emelkedett. A felvételi kérelmek tárgyalása állandó viták közepette zajlott, mert a *szűkítők* és a *bővítők* képtelenek voltak bármiféle, a többség által elfogadott ismérveket elfogadtatni, alkalmazni. A Felvételi Bizottság (FB) 1962-ben befejezte működését, ettől kezdve a szakosztályok készítették a javaslatokat, és a választmány ennek alapján hozta meg döntéseit. Két és fél év alatt a FB 204 kérelem közül 131-et teljesített, 31 maradt függőben, 40 kérést elutasítottak, s kettő maradt elintézetlen.

Cseres Tibor

A kultúrpolitikát irányító Aczél György 1963 februárjában meglegedetten és túlzó módon jelentette ki: lényegében minden író tagja a Szövetségnek. Többen vitázták, hogy ez a minőség megnyerését is jelenti, mások viszont a kiszélesítést a kommunista írók kiszorításának lehetőségeként könyvelték el. A politikai vezetés állásfoglalásainak közvetítői rendszeresen meghatározták a Szövetség feladatait, a vele szemben támasztott követelményeket. 1960 őszén „az írói alkotómunka sokoldalú segítése” és ezen keresztül is a fiatal írónemzedék elcsábítása, 1961 januárjában az eszmei-esztétikai tisztázódás további elősegítése, 1963-ban a fő veszéllyel szembeni, azaz a baloldallal szembeni határozott fellépés volt napirenden. 1963 tavaszán Aczél figyelmeztette az írókat: memorandumok helyett műveket írjanak! Ne legyenek elbizakodottak, az Írók Szövetsége még nem felel meg 100%-osan az eszmei offenzívában vállalt feladatainak. Az alapkérdés 1965-ben is az írók és a politika viszonya volt. Kőpeczi Béla a többpártrendszer óhaját látta az irányzatok szerinti szerveződést igénylők fellépésében. A VI. kerületi pártbizottság elemzése szerint a művészeti szövetségekben dolgozó párttagok politikai kérdésekben „tájékozatlanok és bizonytalanok”. Ez tehát - szerintük - a Magyar Írók Szövetségének párttagságára is érvényes volt, nem beszélve a párton kívüliekről. Ez indokolta Kádár János 1963. júniusi meghívását, aki terjedelmes előadásában igyekezett - immár nem 1956-1957-es hangnemben - megnyerni a hatalommal szemben tartózkodó, gyanakvó írókat. Dobozy Imre értelmezése szerint a személyes találkozás még a hajdani ellenzéki vezeték körében is kedvező visszhangra talált. Hruscsov 1964. őszi félreállítására, de főként az 1968-as csehszlovákiai katonai bevonulás ismét megtörte ezt a közeledést.

Szenvedélyes viták zajlottak az irodalompolitikáról, az írók és a valóság viszonyáról, irányzatokról, a szocialista realizmus tartalmáról, generációkról, azok egymáshoz való viszonyáról: mindenekelőtt a fiatal tollforgatókról, gondolkodásukról, magatartásukról, törekvéseikről, a velük kapcsolatos emberi-szövetségi magatartás mikéntjéről. 1956-ot követően ablak kicsi ablak nyílt nyugatra, különféle csatornákon erősödött az információáramlás. Addig jórészt ismeretlen, nem egyszer mehökkentő, vonzó és taszító hatások érték az írói társadalmat. A párhú, konzervatív szocreálosok a nyugati veszélyre, a fellazítás beláthatatlan következményeire, polgári előrenyomulásra, a giccs tömeghatásának pusztító voltára, a kísérletezés öncélúságára, az ennek örvén megjelent művek eszmei zűrzavarára hívták fel a figyelmet. Darvas József úgy vélték: az irodalom elszakad az élettől, holott még az eddiginél is közelebb kellene hozzá kerülnie. Hiányolták a közéleti publicisztikát. A fiatalok nagy része azt hangoztatta, hogy ami van, az nem irodalom! Vita kerekedett a *derékhadról* félreértésekkel, szándékos félremagyarázásokkal, személyeskedéssel és sértődésekkel, amit magyarázkodás követett. Összecaptak a nézetek az elkötelezettség értelmezése körül is.

A szocialista realizmus mibenlétének boncolgatása, határainak folyamatos tágtásával járt együtt. Az aggódók felvetették: nem túl nagy az engedékenység az új törekvésekkel szemben? S kérdezték: hol van a határ a szocialista és a nem szocialista irodalom között? Nem válik-e prepotenssé a modernkedés? Nem szorul-e háttérbe a közéleti irodalom? A forradalom megengedhet-e ilyen liberalizmust?

Cseres Tibor feleségével és lányával (Szigliget, 1960)

Cseres Tibor feleségével, Ülkei Nórával (1969)

A sajtó: a napi- és a hetilapok, a folyóiratok az irodalompolitika új törekvéseinek megfelelően egyre fontosabb szerepet töltöttek be az *eszmei offenzívában*, pontosabban ezt követelte tőlük a politikai-kulturális irányítás. Ugyanakkor túlrögzői, előidézői, szervezői és színterei voltak azoknak a bonyolult törekvéseknek, harcoknak, amelyekről az előzőekben egy-két szót ejtettünk. Már 1956 előtt jelentkezett a sajtó egyes képviselői részéről az igény, hogy növeljék a magyar irodalom támogatását szolgáló közlési lehetőséget, a vidéki folyóiratok pedig a diktatúrával szembeni ellenállás és fellépés gócpontjai voltak. Nem csoda, ha „konszolidációjuk” állandó gondot okozott, munkájukat folyamatosan ellenőrizni, keményen bírálni, szerkesztőségük munkatársait fegyelmezni, rostálni kellett a hatalomnak. Az *Élet és Irodalom* azt várták, hogy élharcosa legyen a szocialista közgondolkodásnak. Ehelyett, induláskor, az írói bojkott miatti silánysága, majd a polgári irányzatokkal szembeni *gyengéd* viselkedése miatt támadták. Végül 1963-ban el is vették a Magyar Írók Szövetségétől. A *Kortárs*, amely Darvas József megfogalmazása szerint „a közérdekű, társadalmi érdekű realizmust” vállalta fő szerkesztési elvének, és a „volt” népi írókat tömörítette maga köré, elsősorban a *mórcazi-örökség útján* járt. Az *Új Írás* „fiatalos” karakterének minősült. Vitathatatlan eredményeik elismerése mellett, kemény bírálatokkal együtt, újabb és újabb feladatokat is kaptak. 1966 végére előrehaladt a folyóiratok profilírozása is. A MISZ választmánya pártközponttal egyetértésben szorgalmazta, hogy az *Új Írás*

inkább művészetekkel kapcsolatos írásokat közlő, a *Kortárs* tudományos kérdéseket is vessen fel, publicisztikát közlő, sőt, amennyire lehet, a szociológiai élessze fel. A *Kritikától* az irodalompolitikai kérdések *élesebb exponálását*, tárgyilagos értékelést, a nézetkülönbségek gyökerének feltárását, személyesebb állásfoglalásokat, a dekadensnek minősített alkotások meggyőzőbb elemzését várták. Az 1963-ban életre hívott, s időközben csődbejutott *Látóhatártól* viszont az *emigrációban* élő, dolgozó írók sorainak megbontását, növekvő részük megnyerését, a nyugati világ közvéleményének befolyásolásában való részvételét követelték.

Az évtized végére ez a helyzet változott, legalábbis szembetűnő módosulás indult meg. A napilapok, folyóiratok szerkesztősegei 1969-ben rendre felkeresik az írókat, így Cseres Tibort is, hogy írásokat kérjenek tőlük.

A mozgalmas hatvanas évek

Hogyan alakult ezekben a mozgalmas időkben Cseres Tibor írószövetségi, alkotói és magánélete?

A hatvanas évek elején ott találjuk az Írószövetség prózai szakosztály vezetőségében, részt vesz a titkárság munkájában, meghívottként bekapcsolódik a választmány vitáiba, például a díjazások előkészítésébe. Az 1965-ös közgyűlésen a szavazatszedő bizottság elnöke, akarata ellenére választmányi tagnak jelöli, de a rá adott szavazatok száma még eltérően a „nagy öregeké” mögött.

A '60-as évek első felében a kiemelkedő tehetségű fiatalok és a közép- és idősebb korúak tagjai egy sor olyan alkotással gazdagították irodalmunkat, amelyek általános emberi-erkölcsi tartalmukkal, állásfoglalásukkal messze túlmutattak az országot, a magyar nyelv határait. Ebben a fellendülésben jelentős szerepe volt Cseres Tibor ezidőtájt kiadott műveinek, kiváltképp a *Hideg napok*nak. Publicisztikájáról, novelláiról, kisregényeiről sok szó esett irodalmi berkekben. Egyes kisebb írásai mellett „Az ember fia és farkasa” című 30 oldalas novella váltott ki nagyobb visszhangot. 1961 tavaszán *Urbán Ernő* egy vitában „az utolsó három esztendő legjobb falusi témájú írásának” tartotta. A Londonban megjelenő Irodalmi Újságban Fenyő Miksa a következőket írta erről a műről: „Cseres Tibor írására -, Ember fia és farkasa, - szívösen gondolok. [...] Ha valami fogalmat akarunk kapni a zavarról, amely a forradalom letörése után otthon az embereket, különösen az írókat dúlón nyugtalanította, akkor olvassuk el Cseres írását. Formáját is kedvelem, ahogy az író elbeszélése eseményeit ellenőrizteti egyik szereplőjével.” Legjobb írásai emelték a lapok, folyóiratok tekintélyét, növelték olvasottságát, védelmet is jelentettek hivatalos támadásokkal szemben, az olvasók egyre szélesebb tábora figyelt fel munkáira, várta paraszti témájú, az ifúság erkölcsével és a világháborúval kapcsolatos megnyilvánulásait. Ezekben az években szilárdul meg olvasótáborának addig laza köre és tart ki mellette mindvégig.

Cseres Tibor írószövetségi társasággal (1966)

Nincs olyan, könyvkiadásról, a kortárs magyar próza helyzetéről, emberábrázolásáról (munkás és paraszt ábrázolásáról) szóló beszámoló, tanácskozás, vita, ahol a felsőfokon dicsért s helyenként merészségéért, újszerűségéért bírált alkotók között ne szerepelne, ne említenék a *Hideg napok*, a *Pesti háztetők*, *Az ember fia és farkasa* és az *Egyetlen asszony*=*Fekete rózsza* című alkotását. A bíráló megjegyzések is elismerések, mert a szocialista eszmeiség hiányát róják fel neki. Nem csoda, ha a cenzúrával, a Kiadói Főigazgatósággal, a kiadókkal továbbra is hadakoznia kell, bár a megjelenés érdekében bizonyos mérvű igazítások elől sohasem zárkózott el.

Az irodalompolitika irányítói ezekben az években is alkalmazták az írók -súrlódást, feszültséget, ellenérzést, sőt állandósuló haragot és bosszúvágyat gerjesztő - minőségi rangsorolását. Az Írószövetség történetén végigvonul ez a bornírt gyakorlat, amely különbséget tesz: 1. tagság és író, 2. gyenge és jó író, 3. a műfajon belüli legjobb írók között. Mindezt megismételték a MISZ-en kívül maradt írókkal kapcsolatban, végül a két tábort összesítették. Cseres Tibor ezzel is úgy volt, mint a munkásságát ért kritikákkal: meghallgatta, elolvasta őket, és dolgozott tovább.

Az évtized derekán ülte 50. születésnapját. Szeberényi Lehel a dunakanyari Gömbfejű-társ, az ÉS-ben így köszöntötte az életművét kiteljesítő pályatársat: „Ma már tudott dolog, hogy Cseresünk kicselezte a kort, hasznára fordította, s tán egyetlen, az időben elmerült perce sincs, mellyel önmagának, s immár művében az irodalomnak elszámolni ne tudna... Egyedül ő tudta, hogy az idő múlt valami. Ő tudta és eszerint cselekedett. [...] Ahogyan a szegény ember hordja össze a házat, minden - látszatra - haszontalanságot felszedve az úton. Hiszem és állítom, minden darab téglának abban a pillanatban, amikor felemelte, tudta eljövendő helyét az épületben.”

Hideg napok

Bár a földi életének felén túljutott Cseres Tibor ebben az évtizedben gazdag írói termést takarított be, a *Hideg napokról* mégis érdemes külön megemlékezni, hiszen életművének egyik csúcspontja, három változatban is testet öltött, s a magyar filmművészet világsikerének részese, de utat robbantott a nemzeti lelkiismeretvizsgálat, a kendőzetlen önismeret, a magyarság lelki megújulása számára is. (Minderről közölt leveleink is tanúskodnak.) A magyar királyi honvédség kegyetlen újdídek felépése másokat is tiltakozásra, emlékezésre, a történet kritikai ábrázolására indított. Cseres 1942 óta őrizte, érlelte, formálta a témát, várva a feltételek és lehetőségek jelentkezését. A kedvező pillanat, az írói felkészültség és a politikai konszolidáció viszonylagos előrehaladása nyomán állt elő, s ekkor - 1960-ban - a mű egyetlen lendülettel nyerte el végső formáját. Már a *Kortársban* megjelenő részletek nagy érdeklődést és őszinte elismerést váltottak ki. A könyvet pedig, olvasók és kritikusok, kiadók és terjesztők, az író társak, értő olvasók leveleiről nem is szólva, remekműként üdvözölték. Az elismeréssel együtt a megnevezésből, a rosszul értelmezett nemzeti becsület-féltésből, a m. kir. honvédség II. világháborús szereplésének, a tisztikar kitikátlan védelméből, a szembenálló felek túlélőinek, s a jugoszláv partizánok aránytalan és védtelen emberekkel szemben elkövetett retorzióit elszenvedők keserűségéből táplálkozó ellenérzés, felháborodás, tiltakozás is kísérelése volt a mű megjelenésének, növekvő ismertségének. A szitkozódó levelektől az életveszélyes fenyegetésekig, az egyetértő olvasói dicsérettől a harcokban résztvevők, valamint a bácskai túlélők segítőkész bátorításáig minden található a szerző postájában. Ennek a pattanásig feszült légkörnek a rovására írható, hogy a szerző megsemmisítette az anyaggyűjtés során a résztvevőkkel, szemtanúkkal készített magnetofon felvételeket.

A mű hatását, itthon és külföldön egyaránt, más-más indítékok alapján a végsőig fokozta a kisregény filmváltozata. *Kovács András* filmrendező már korábban is sikeresen dolgozott együtt Cseres Tiborral. Ő a magyar filmművészet terén képviselte azt a nemzeti-társadalmi elkötelezettséget, ami az író is vezérelte. Kísérletező kedve, az új iránti fogékonysága alapján méltán várt tőle a szakma és a közönség nemzetközi rangú filmalkotásokat. A *Hideg napokkal* nehezen barátkozott, de végül is annyira magával ragadta, hogy nekivágott megfilmítésének. A közösen elkészített forgatókönyv, a kiváló színészgárda, a rendező avatott irányítása, a nem kis nehézséget okozó technikai-pénzügyi feltételek biztosítása kiváló filmet eredményezett, aminek útra bocsátását - különös tekintettel a jugoszláv-magyar viszonyra s annak a szocialista és a nyugati világ kapcsolatában betöltött szerepére, a közelmúlt még nyitott sebeire és a közeledés reményéigére - minden érdekelt feszült figyelemmel kísérte: a párt és állami vezetéstől a Hunnia irányítóin keresztül a leendő mozilátogatókig. A Műszaki Filmértékelő Bizottság 1966. július 20-án értékelt, és az „1/A” kategóriába sorolta a filmet. Már hazai bemutatása előtt, a Karlovy-Vary-i filmfesztiválon nagydíjat nyert, s ettől kezdve sikert-sikerre halmozott. Hazai, majd jugoszláviai bemutatását szokatlanul alapos, körültekintő munkával készítették elő. 1966. szeptember 12-én a filmklubban, 26-án Pécsen, ősbemutatóként vetítették. Huszonnyolcadikán volt a film *rendezői* estje, majd a rá következő napon kezdték el vetíteni a fővárosi és a vidéki filmszínházakban. A hatás, amit teremtett, ma már leírhatatlan, de aki átélte, annak felejthetetlen. Jugoszláviai fogadtatása is kedvező volt, nyugaton, elsősorban Londonban és Párizsban, más nagyhatású magyar filmek társaságában hozzászárult a magyar filmművészet elismertségéhez. Forgalmazása világszerte megindult. A szerzők és a főszereplők erkölcsi és anyagi elismerésben részesültek, kimerülésig vitatkoztak a végeláthatatlan író-olvasó találkozókon, ismeretekben és tapasztalatokban gazdagodva, amiről könyv formájában is számot adtak. Nem lehet csodálni, hogy színpadi változatát, még a próbák idején levették a napirendről, szabad utat biztosítva a filmnek.

A teljes film

Mi volt a fő célja a könyvnek és a filmnek? Cseres Tibor ezzel az alkotással szolgálni kívánta a dunavölgyi népek történelmileg oly kedvezőtlenül alakult viszonyának javítását, megtéve az első lépést ebben az irányban. A Hideg napok gesztus volt, bűnbánatra késztetés, kézfogásra nyújtott kar, felhívás a közös dolgok rendezésére. Azt várta, azt remélte, hogy ez a kezdeményezés visszhangra talál, és a jugoszlávokon túl mások is hozzáfognak a kendőzetlen önvizsgálathoz, elfogadják a feléjük nyújtott baráti jobbot. Nem így történt! És ez a kudarcc, ez a nyomasztó felismerés évtizedekig beárnyékolta Cseres Tibor életét, munkásságát, és végül kikényszerítette belőle a történet második felének felmutatását, a *Vérbosszú Bácskában* című alkotásban. A *Hideg napokkal* lehetőséget kívánt biztosítani a magyarság második világháborús szereplésének körkép-szerű ábrázolására is. Márpedig ezt a nagyjelentőségű feladatát teljesíteni akarta. A hatalom természetesen az író, az alkotók szándékaitól merőben eltérő célokra igyekezett felhasználni a művet, annak megrendítő hatását, de ez a törekvés az alkotók által nem volt befolyásolható. A világra segített művek, minden időkben, önálló életet élnek.

Cseres Tibor '60-as években megjelenő műveit erkölcsi és anyagi elismerés is kísérte. Manapság kritikus, fanyalgó írók *értékelik* a letűnt évtizedekben odaítélt állami és párt-elismeréseket. A visszaemlékezők ugyanakkor hangsúlyozzák azok pozitív, inspiratív jellegű hatását. Kétségtelenül voltak olyanok (1955-ben), akik visszautasították a nekik szánt díjat. 1959 után - ismereteim szerint - ilyen lépésre nem került sor. Vitathatatlan, hogy az állami- és Kossuth-díjak odaítélésében meghatározó szerepet a pártvezetés játszott, függetlenül attól, hogy hány grémium foglalt állást egy-egy javaslatl kapcsolatban a *szocialista demokrácia* jegyében. De mégiscsak benne volt a végső döntésekben a szakma véleménye, ítélete is. Minél *puhább* lett az egypárti diktatúra, annál inkább. Az állami elismerés ugyan nem tett senkit jobb íróvá, értékesebb alkotások létrehozójává, olvasottabb szerzővé, de íróársadalmi tekintélyét nem hagyta érintetlenül, súlyát növelte a kiadók szemében, itthon és külföldön egyaránt.

Nézzük a tényeket, pillantsunk a javaslatok születésének színterére. A Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT). 1960. november 29-ei elnökségi ülésén Dobozy Imre 3. helyen Cseres Tibort javasolta díjazásra a *Várakozó özvegyek* című novelláskötetért. 1962 őszén a *Pesti háztetők* c. könyvét kívánták József Attila díjjal (I. fokozattal) honoráltatni. 1963 januárjában ismét. 1964-ben nem adományozott a kormányzat Kossuth-díjakat, a november 24-ei elnökségi ülésen viszont megkezdték a következő évi javaslat vitáját. Darvas József, Illés Endre, *Földeák János* és *Diószegi András* listára ajánlotta Cseres Tibort. *Tatay Sándor Galgóczi Erzsébetet* támogatta helyette. 1965 januárjában ismét szerepelt a jelölés az elnökségi ülés napirendjén. Az előterjesztettek között ő kapta a legtöbb szavazatot. A viták során ismét felmerültek olyan nevek, köztük elsősorban *Weöres Sándor*, akiket a MISZ vezető testületei, tagságának zöme hosszú évek óta feltétlenül díjjal szeretett volna elismertetni. Mivel a politikai vezetés művészi teljesítményüket, bármilyen kimagasló volt is az, állami díjjal nem kívánta elismerni, 1965 júniusában, választmányi ülésen merült fel a gondolat, ezeknek az íróknak a Szövetség adjon aranyérmet.

A könyv borítója

Cseres Tibor tehát ebben az évtizedben nem kapott Kossuth-díjat, de a filmért 20 000 forintos jutalmat igen, s a dolgozó szobájában ma is látható busó-álarcot/maszkot, amely a legjobb forgatókönyv íróknak dukált. 1970-ben a *felszabadulás* 25. évfordulóját ünnepelte a hivatalos Magyarország. Számítani lehetett a legmagasabb állami elismerések átlagosnál nagyobb *hullására*. 1969. októberben és novemberben a MISZ vezető testületei hosszasan vitakoztak azon, kiket javasoljanak. A prózai szakosztály - munkássága és szövetségi-társadalmi tevékenysége alapján - *régen méltónak* ítélte a Kossuth-díjra. Ennek ellenére a választmány tagjainak véleménye igencsak megoszlott. A november 13-ai ülésen 26 név merült fel. Első helyre Weöres Sándor, a hatodikra Cseres Tibor került 14 igennel. Ez a húzd meg ereszd meg, egészen groteszk epizódokkal tarkítva, Cseres Tibor esetében még öt éven át tartott.

Hogy mit vett észre mindebből a külföldön élő magyarság sajtója? Semmit! Hiába vásárolták a *Hideg napokat* New York-ban is, hiába volt a filmen világsikere, hiába vált Cseres Tibor ebben az évtizedben európai elismertségű íróvá, vállalkozása jórészt süket fülekre talált, a magyar emigráció múltba merevedett potentájai miatt.

Változott-e, s ha igen mennyiben anyagi helyzete, életvitel? Igen, főként, ami az anyagi biztonságot, a nyugodtabb élet- és munkafeltételek megteremtését illeti. Szerződése volt az *Élet és Irodalommal*, a már említett műveken kívül lassan szélesedett a megnyilvánulási lehetőségek köre: színház, rádió, majd ennek az évtizednek a derekától a televízió is kínált munkalehetőséget, ami egyben a bevételeket is gyarapította. A *Hideg napok* s jóval kisebb mértékben más műveinek idegen nyelvű kiadásai - a Szerzői Jogvédő Hivatal ránk maradt levelei szerint -, a napilapokban, folyóiratokban egyre sűrűbben megjelenő írások utáni honoráriumok, az író-olvasó találkozókat tiszteletdíjai együttesen biztosították egy hullámmó, de alapvetően javuló életnivó pénzügyi hátteret.

Cseres Tibor, mivel leánya a pszichológiával és a lélektanászok munkakörülményeivel ismerkedett, felesége pedig végzettségének megfelelő munkakört töltött be, hozzáfoghatott élete egyik nagy álma megvalósításához, az erdélyi tágasságot, a víz-hegy-erdő gyergyóremetei hármasságát idéző pihenő és alkotóhely kiépítéséhez. Hosszas keresés után találtak rá a Dunabogdány szomszédságában lévő Szentgyörgy-pusztára. Bizonyos örökség, kölcsön, takarékoság és családi összefogásra épülő munka az elvadult létesítményt, kertet otthonossá tette, írói és szövetségi munkájának egyik súlypontjává, a családi élet természeti szépségeiben gazdag keretévé avatta.

Cseres Tibor (1969)

Kevéssel 50. születésnapja előtt írta az ÉS-ben: „Civilizációnk nagy sürgés-forgásában legkönnyebben talán a legszükségesebb tapasztalatok sikkadnak el: az életről szerettek. [...] A régiségben mintha jóval több életbölcselemi megfigyelés kellett volna, hogy fennmaradjon, ha nem is annyi, amennyivel megelégedhetnénk. Azóta meg egyre fogy a feljegyzések száma [...], mintha magunkkal vinnénk a sírba azt a csekély tanácsot is, amellyel minden század szolgált azért gyermekeinek. Öröme fordítani a gondot és messzire hessegetni az öregséget: ezek az életbölcsesek örök kutatómunkái.” Érvényesíteni tudta-e ezeket a bölcseleteket Cseres Tibor a 70-es években?

A forrásokról

Forrásközlésünk levelei az '50-es évek bizonytalanságai, elhallgatásai után 1960-as években már megállapodottságot, elismertséget tükröznek, de főként a *Hideg napok* című regény megjelenése után válnak izgalmassá. Eközben persze találhatunk olyan érdekes közjátékszerű olvasói levelet is, amit egy „vénlány” Cseres Tibornak címzett, amiért az író tiszteletlenül írt a 35 éven felüli, egyedül élő hölgyekről: „Az én és velem együtt 35 éves már elmúlt nők (egyedülálló) nevében tiltakozunk ilyen „kézlegyintéssel” elintézésünk ellen! [...], én pl. 47 éves lány vagyok, de tele életkedvvel, vidámsággal, csinos is vagyok, s higgye el, nem azért maradtam „öreglány”, mert nem kellettem senkinek.” (1960/b.)

A levelek egy része - az évtized első feléből - megbízási szerződés, politikai alapú szerkesztőségi elutasítás (1961/a.), majd mind több a pályatársi gratuláció, melyek természetesen kritikai elemeket is tartalmaznak. Így Illés Endre, Weöres Sándor, Illyés Gyula, Ungvári Tamás, Szentkuthy Miklós, Talpassy Tibor, s mások a „pálya széléről”. Érkeztek szakmán kívülről is vélemények. Ilyen például Palotay Károly *Pesti háztető*kkal kapcsolatos levele, amely a Népszabadság „kritikusának” a szleng használatát kritizáló felfogásával szemben Cseressel ért egyet, sőt: „Felvetem író Elvtársnak, nem volna-e kedve a könyv folytatását megírni?” (1962/b.)

Cseres emberi magatartását, bátorságát jelzi egy, a Népszabadságnak szóló „felszólító” levél, melyben szarkasztikus módon hívja fel a szerkesztő figyelmét „egy jelentős hétforduló”-ra, vagyis, hogy „húsz hete fekszik a Népszabadságnál elfogadott, sőt állítólag ki is szedett állapotban a 'Hús titka' című novellám. Szubjektív megítélem szerint öt gépelt oldalnyi írásom várakozási ideje egészségtelenül megnyúlt.” (1962/h.)

A *Hideg napok* megjelenése után azonban a levelek nagyobb része ezzel a témakörrel, a bácskai eseményekkel, a külföldi megjelenés lehetőségeivel, a regény bírálatával foglalkoztak. Külön szívföltot jelentenek a hajdani tisztárrsal, az irodalombarát Szánthó Bélával váltott levelek, akinek emlékező levelei még a bácskai események kapcsán is tartalmaznak újdonságot. (1960/f., g.; 1964/f., g., 1965/c., 1966/c.,) Ugyanezt a témakört erősíti Hunyadi István dicsérete, aki az események után egy évvel szolgált a Bácskában, s dicsérte a „szuggesztív erejű” remekművet. (1965/h.) Perjés Géza, a volt ludovikás tiszt, hadtörténész levele különösen érdekes, hiszen azt támasztja alá, hogy Cseres Tibor művei mennyire hitelesek katonai szempontból: „ebben mester vagy, és nem hiszem, hogy akadjon ma író nálunk, aki ezt utánad tudná csinálni.”

Kovács András filmrendező, akivel a *Hideg napok* megfilmesítése előtt a *Pesti Háztetők* című filmet is alkotótársként jegyezték, külföldről is mindig hírt adott magáról, utalva arra a bensőséges viszonyra, ami kialakult a két művész között. (1961/e.; 1962/e., 1963/a., 1966/e.)

Pongyola nyelvzetével vidám szívföltot jelentenek a hajdani tisztárrsal, az irodalombarát Szánthó Bélával váltott levelek, akinek emlékező levelei még a bácskai események után egy évvel szolgált a Bácskában, s dicsérte a „szuggesztív erejű” remekművet. (1965/h.) Perjés Géza, a volt ludovikás tiszt, hadtörténész levele különösen érdekes, hiszen azt támasztja alá, hogy Cseres Tibor művei mennyire hitelesek katonai szempontból: „ebben mester vagy, és nem hiszem, hogy akadjon ma író nálunk, aki ezt utánad tudná csinálni.”

Mint az eddigiekből is látható, a *Hideg napokkal* kapcsolatos levelek a válogatás meglehetősen nagy részét adják, s az egyik levél arra is utal, hogy voltak félelmek megjelentetésével kapcsolatban, amit Király István „baráti” elutasítása is jelzett: „csak a rend kedvéért küldöm vissza a kéziratot. Egy kissé szívfájdalommal. Mert megismétlem, amit szóban is többször mondtam: ritka nagyerejű írás ez. Csak egy kicsivel jobban támogatta volna azt az irodalmi törekvést, amelyért a lap kötelességből és meggyőződésből is küzdeni és dolgozni kíván.” (1963/f.)

A regény megjelenése után Cseres Tibor két, teljesen eltérő jellegű levelet kapott Izraelből, az egyik Bácskából elszármazott olvasó láthatóan saját, tragikus sorsáért várt elégtételt a múltól, akinek sajnálta, hogy magyar az anyanyelve, s korabeli emlékei szerint: „jómagam lenéztem a honvédet - mert nem is érdemelt mást, buta kanparaszt volt mosdatlan és ápolatlan, mint a trahongya [!].” (1964/d.) A másik olvasó, aki Izraelben a rádióban dolgozott, a dicséret hangján szólt a regényről és filmről, majd egy kéréssel fordult a Cseres Tiborhoz, a bözödújfalusi szombatosok, az 1868 után zsidó hitre tért székelek sorsával kapcsolatban. (1968/c.) Cseres Tibor egy hónapon belül válaszolt, s leírta nyomozásának eredményét. (1968/d.) Bözödújfalun, ez a Maros megyei falu két évtized múlva, 1988-ban, a romániai falurombolás szomorú jelképévé vált, amikor egy új víztározó [2] építésekor elárastották. Mára már csak a tó partjánál álló katolikus templom fehér tornya maradt meg, mutatva: itt egykor falu volt.

Források

1960

a.

Dobozy Imre Cseres Tibornak

Budapest, 1960. január 14.

Kedves Barátunk!

Örömmel értesítünk, hogy a Választmány 1960. január 6-i ülésén - kérésed alapján - felvett a Szövetség tagjai sorába. Egyben kérünk, hogy a nyilvántartáshoz szükséges űrlapot kitöltve, postafordultával küldd vissza, és mellékelj hozzá egy 4x4-es méretű fényképet, amely a tagsági igazolványhoz szükséges.

Baráti üdvözléssel:

Dobozy Imre (főtitkár) Földeák János
(a Felvételi Bizottság vezetője)

Budapest, 1960. január 14.

Géppel írt tisztázatot a Magyar Írók Szövetsége Titkárság céges levélpapírján.

b.

K. Gizella Cseres Tibornak

Budapest, 1960. február 20.

Kedves Újságíró Úr!

A Népszabadság mai számában olvastam „Megcsalt özvegyek” című írását és szörnyen megsértődtem azok kitételén „most harmincöt-harminchét. Ilyen korú nő még kezdhette valamit életével...” - Az én és velem együtt 35 éves már elmúlt nők (egyedülálló) nevében tiltakozunk ilyen „kézlegyintéssel” elintézésünk ellen! Általában köztűnet, hogy az újságírók - múlt évben egy novellában olvastam egy 43 éves nőről, akiről szintén ilyen lemondóan írtak, mondván, „itt-ott ősz hajszálok keveredtek hajába és szarkalábak a szeme körül” stb. - folyton minket sajnálnak le, anélkül, hogy tudnák, milyen fiatal, eleven, csinos és egyáltalán nem cinikus, nem kiábrándult az ilyen magamkorú nő!

Kedves Újságíró Úr! Én Önt igen fiatalnak gondolom, s azért intéz el ilyen röviden bennünket. Pedig én pl. 47 éves lány vagyok, de tele életkedvvel, vidámsággal, csinos is vagyok, s higgye el, nem azért maradtam „öreglány”, mert nem kellettem senkinek. De merne csak közeledni hozzám egy „hozzámilló” ötvenes úriember, egyből megverném, és nevéssen ki, de 24 évestől 37 évesig tetszem az erősebb nemnek. Mert olyan az egész egyéniségem és a küllemem is. De nem állok egyedül ezzel a véleményemmel, s ezért az összes 35 éven felüli nők nevében ismét tiltakozom az ilyenképpen való beállításunk ellen! Ismerne csak, majd rögtön megváltozna a véleménye.

Remélem azért nem haragszik, hogy megírtam a véleményem, de ez az állandó kor emlegetés tördőfés a szívünkbe, még úgy táncolok, mint egy ballerina [!] és a többiek is mind csinosak és fiatalok.

K. Gizella

Budapest, 1960. február 20.

Kézzel írt tisztázatot, a Népszabadság szerkesztőségének kíséző levelével.

c.

Illés Endre Cseres Tibornak

Budapest, 1960. március 1.

Kedves Tibor!

Kívánságodra átolvastam új regényedet . Régi, őszinte híved vagyok. De éppen a barátság kötelez: új regényed nem tetszett. Tévedésnek tartom. Nemcsak erotikus jelenetei miatt tévedés. Nagyobb baj, alapbaj: a sexuson túli világ megjelenítése zavar, hiányos.

Javíthatatlannak, átdolgozhatatlannak tartom ezt a regényt. Teljesen újra kellene írni. De erről - úgy tudom - beszéltek veled lektoraink...

Tudom, hogy milyen nagy megrázkódtatás az, ha sokáig és hiába dolgoztunk. Lépj túl ezen a szakadékon, - kezd el új regényedet, s feltétlenül nekünk írd!

Régi szeretettel üdvözöl Illés Endre

Budapest, 1960. március 1.

Kézzel, zöld tintával írt tisztázatot, a Szépirodalmi Kiadó céges levélpapírján.

d.

Vujisics D. Sztoján Cseres Tibornak

Budapest, 1960. március 12.

Kedves Barátom,

a bácskai dolgokkal kapcsolatos könyv bibliográfiai adatai a következők: „Saopstenja o zlocinima okupatora i njihovih pomagaca u Vojvodini 1941-1944 Knjiga 1. Zlocini okupatora u Backoj I Baranji. Novi Sad, 1946.” Ebben a könyvben mindent megtalálhatsz, ami érdekelhet. Sajnos, lapkivágásaim között semmit sem találtam, ami érdekelhetne. Mellékelek egy röpcédulát, amelyet magam találtam egy határmenti faluban, valamikor 1944 tavaszán-nyarán. Úgyszintén mellékelek két lapból kivágott képet a bácskai (vajdasági) vérengzésekről. Ezeket majd kérem vissza.

Fel szeretném hívni a figyelmedet a következőkre: 1. 1943-ban, amikor Budapesten tartották a katonatisztek perét, interpelláció is volt a parlamentben, s Kállay Miklós mosakodott. Erről a lapok az első oldalakon írtak. Úgy emlékszem Bajcsy-Zsilinszky is felszólalt. Ennek tehát nyoma van a korabeli sajtóban. 2. Az 1945-ös perről a lapok riportszerűen beszámoltak, napról-napra (erről már beszéltem). 3. A tulajdonomban lévő jelentések között kettő érdekelhetne. Az egyik a bácskai szerbek besorozásáról szól a Horthy-hadseregbe, a másik pedig a szerbek kényszermunkára való hurcolásáról a magyar hatóságok részéről.

Sajnálom, hogy nem tudok nagyobb mértékben a segítségére lenni. Bármilyen felvilágosításra lenne szükséged, hívj fel.

Szeretettel üdvözöl V. D. Sztoján

Budapest, 1960. március 12.

Géppel írt tisztázat.

e.

Cseres Tibor a Szépirodalmi Könyvkiadó Vezetőségének

Budapest, 1960. március 21.

Tudomásul veszem, hogy Búcsú nélkül c. benyújtott regényemet a Szépirodalmi kk. nem fogadhatja el kiadásra. A bírálók szinte egybehangzó véleménye és Illés Endre baráti levele meggyőzött róla, hogy ez a regényem - tévedés. E tévedést minél előbb korigálni szeretném, s e tekintetben a következőket közölhetem: Időm nagyobb részét mostanában Cegléden töltöm, egy termelészövetkezet meghívására. A közvetlen élmények sok anyagot és benyomást adnak ahhoz, hogy a Térdigérő tenger második kötetét teljesen új felfogásban és tartalommal megírjam. Ezt a munkát már el is kezdtem. (A Búcsú nélkül is ennek kísérlete volt.) Ezért egy másik regényemet hagytam félbe, amelyet persze majd folytatni akarok. Kijárat a háztetőn a címe ennek a készülő művemnek, s egy fiatal pesti munkás, egy tetőbádogos életéről és kalandjairól szól. Ennek a regénynek 60 oldalas tervezetét már a múlt évben benyújtottam, és a lektorátustól biztatást is kaptam: szükség lesz majd rá. A Szépirodalmi kk. további jóindulatára számítva, hogy a magam ügyét minél előbb helyre hozzam (s hogy függőben lévő szerződés, meg a felvett előleg dolgát rendbe tegyünk) a következő ajánlattal élek: Imént említett készülő két művet ajánlom fel a függő szerződés fejében, azzal az ígérettel, hogy a szövetségi regényt (Térdigérő II.) f. év szeptember 1-re elkészítem, s a Kijárat a háztetőn c. könyvemet 1961 február végére. Kéréssem: a felvett előleget a két könyv terhére egyenlően osszuk meg.

Honoráriumot ilyen módon már első kéziratom elfogadása után kaphatnék. Ajánlatomat és kérésemet megismétlem és maradtam tisztelettel,

Cseres Tibor

Budapest, 1960. március 21.

Géppelt fogalmazvány, sajátkezű aláírás nélkül.

f.

Szánthó Béla Cseres Tibornak

Berettyóújfalu, 1960. június 7.

Kedves Tiborom!

Nagy élvezettel olvastam el néhány munkádat, és mindig figyelve lestem, hogy mikor jelensz meg a könyvpiacra egy-egy írással. Csodálkoztam, hogy most, a könyvnap alkalmával - legalábbis itt nálunk - nem találalak, pedig az újságban gyakran olvasom nevedet. Tatay Sanyival levelezem, kértem legutóbb, hogy adja át üdvözlőletemet. Nem tudom elvégezte-e?

Emlékszel-e?, amikor Szamosfalván felállítottam a könyvtárat mind a falukutatók műveiből, és egyszer szalad Máró örvezető a könyvtárosom: „Sz[áza]d[o]s Úr kérem, Pottyondy ez[re]d[e]s úr bent volt a könyvtárban, és azt kérdezte, hogy ki szedte össze ezt a kommunista irományhalmazt, szórják ki innen!” És erre feleltem: jelent meg, hogy a könyvek az enyém, és amíg én itt vagyok, addig itt maradnak! és a legénység nevelésének eszköze lesznek. Mit jelentett akkor, amikor a fasizmus még diadalmasan tört előre? Mit jelentett a demokrácia, a szocializmus győzelme számára? Akkor amikor még minden reménytelennek látszott? Így irányítani, ilyen szellemben nevelni a legénységet. Bizony nagy dolog volt ez akkor, és azt Te biztosan értékelni is tudod, mert jelen voltál, tanú voltál.

Ha a nyár folyamán Pestre látogatok, felkereslek. Tamási Áronnak add át üdvözlőletemet. Mondd meg, hogy a Szirom és boj című művét nagy élvezettel olvastam. Igaz és régi barátsággal üdvözöl

Szánthó Béla

Berettyóújfalu, 1960. június 7.

Kézzel írt tisztázata.

g.

Cseres Tibor Szánthó Bélának

1960. nyár

Kedves Bélám!

Időm nagyrészt Budapestről távol töltöm, s csak a minap jutottam hozzá kedves leveledhez. Talán mondanom sem kell, mennyire megörültem múltat idéző soraidnak. Mostani magadról (azonkívül, hogy az irodalmat figyeled) jóformán semmit sem írsz, pedig nagyon érdekelné életed. Én sokat dolgozom, jóval többet, mint amennyi látszatja van, egyelőre. Ha Budapestre hoz utad, ígéreted szerint keressél meg telefonon [...] s vagy felnézel hozzánk, vagy alkalmas helyet keresünk a találkozásra - a körülményekhez képest. Telefonálásod már csak azért is célszerű, hogy esetleges Pesttől távollétemben ne fáradjál hiába.

Viszontlátásig szeretettel ölel

Cseres Tibor

Kék és piros tintával írt fogalmazvány, dátum nélkül. Feltehetően még 1960 nyarán íródott.

h.

Illyés Gyula Cseres Tibornak

Tihany, 1960. szeptember 22.

Kedves Barátom,

Boldogan gratulálok könyvedhez. A merész lekanyarodás a kitaposott utakról, hogy mintegy oldalról - a részletekben - világíts rá az igazságra, úgy sikerült, hogy megrendítő is, élvezetes is: kész művészi teljesítmény. Ritkán írok le ilyen nagy szót. De szinte kötelességszerűen teszem: most fejeztem be az utolsó novellát is.

Nem tudom, mi elismerésben van részed. Szívvel kívánom, hogy kedveddel, egészséggeddel, sikerrel folytasd.

Szeretettel köszöntelek Illyés Gyula

Tihany, 1960. szeptember 22.

Kézzel írt tisztázata.

i.

Weöres Sándor Cseres Tibornak

Budapest, 1960. október 15.

Kedves Tiborkám,

köszönöm, hogy gondoltál rám és megküldted nekem szép novelláskötetedet, melyhez szívvel gratulálok. Nekem különösen a Csüregéről és Pongrácról szóló három történet tetszett, Gelléri Andor Endrére emlékeztető külvárosi hangulatával, áthatóan érzékeltetett milieu-jével. Ugyanígy érzékletes: a hallgatag leleclány és pártfogójának története: mint egy kétszólamú zenemű, ahol a mélyebb szólam élesen kiemel a magasabbat. De legjobban tetszett, és legjobban nem tetszett: a tizenhat éves kislány és az úszómester esete: annyiban nem tetszett, hogy maga a történet nem több egy ötletes, röpké anekdotánál, de annyiban nagyon tetszett, hogy feszültsége folyton más-más irányból fakad (a nő kihívó, a férfi vállalja a kihívást, a nő tolatkodik, a férfi kihív és menekül): mintha két fókuszról zsinórral rajzolnak ellipszist, és ahogy megnyúlik a zsinór egyik része, úgy rövidül a másik. - A leleclány-mesében teljesen érezted az események felszíne alatti mélyvilágot, máskor, mint a katonaszőkevény és Lavínia, vagy a strandoló tanár és tanárnő duójában, a novella romantikába, érzelmességbe, vagy olcsó frivolságba hajlik, és nem látunk a felszín alá, meg kell elégednünk a jól elbeszített anekdotával.

Mint láthatod, könyved többféle gondolatot, érzést megmozdított bennem: és ha tud emóciót kelteni, akkor bizonyosan jó.

Minden jót kívánok, ölel köszönettel és barátsággal Sanyi

Budapest, 1960. október 15.

Kézzel írt tisztázat.

1961

a.

*Dér Endre Cseres Tibornak
Szeged, 1961. március (?) 12.*

Kedves Tibikém!

A Prúdek-Nemprúdek aránya a szerkesztőbizottsági ülésen mégiscsak rosszul sült ki, mi Andrásy Lajossal ketten maradtunk a hét szeánszó közül, akik bátran vállalták volna a bátor írás következményeit. Ne neheztelj meg ránk ezért, hanem támogass ezután is bennünket 10 flekkig terjedő novellákkal, karcolatokkal.

Sok szeretettel öllelek: Dér Endre

Családod szeretettel Üdv.

Kedves Tibor,

A karcolat nagyon jó. Milyen kitűnő, hogy átváltoznak tündérré a gyerekek. A szerkesztőbizottság azonban más szempontból azt kifogásolja, hogy olyan képet fest a fiatalokról (betörés) amely nem hízelgő, nem jó azt így publikálni. Ezért a kéziratodat köszönettel visszaküldik.

Ölel Dér Endre

Szeged, 1961. március [?] 12.

Az első írás gép-, a második kézirat. Az első, hivatalos változat a MISZ Délmagyarországi Csoportja céges levélpapírján olvasható, míg a második egy rosszminőségű géppapír - felén.

b.

Cseres Tibor a Fővárosi Operettszínház Igazgatóságának

Szöbeli megállapodásunk értelmében értesítem az igazgatóságot, hogy a színház és köztem a Csókaréti levelek c. zenés daljáték szövegének létrehozására kötött megállapodás a következőkben változik meg: A színház új társszerzőt kapcsol be, hogy az eddig elkészült anyag alapján a darabot végleges formában előadáshoz segítse. Hogy a színház igazgatósága pótmegállapodást köthessen, ezennel lemondok az eddigi részesedésem (3%) feléről (1,5 %).

Cseres Tibor

Géppel írt tisztázat, keltezés nélkül.

c.

*Vargyas Lajos Cseres Tibornak
Budapest, 1961. július 5.*

Kedves Tibor!

Nem azért válaszolok ilyen későn, mert találkozásunk emléke „elhalványult” bennem, hanem mert a Szovjetunióban voltam zenei-folklorisztikai tanulmányúton, mialatt leveled befutott hozzánk. Üzleti ajánlatodat igen hálásan veszem, mert a kapitalista jelleget teljesen nélkülözi, sőt valósággal tudománpártoló ajándék jellege van. Sztoin trákiai gyűjteményét, Mladinoviékét s Arnaudov Ocserki-jét magam szeretném megkapni. (Sztoin ... szeverna Bulgária nekem is megvan, a Múzeumnak is, ahol a fentii többi is mind megtalálható) Velicsko ... Humoriszticsni peszni és a Szinonímaszótár valószínűleg kell majd könyvtárunknak, csak jelenleg szabadságon van a könyvtárvezető, s nem tudom elintézni. A Zarev-Bojadzsievs viszont már túl van az érdeklődésünk és gyűjtésünk körén, azt valószínűleg nem tudjuk elcserélni. A „Szredna” kötetre viszont volna esetleg egy ajánlatom: a freiburgi Deutsches Volksliedarchivnak nem volt meg, az én példányomat másoltatták mikrofilmre. Ha nincs ellenedre, felajánlom nekik, hogy valami német könyv ellenében megküldöm nekik. S ha neked nem kell német könyv, hármassal cserével én foglak kielégíteni. Most már csak az van hátra, hogy megjelöld: milyen és mennyi kötetet kérsz a NÉ és a Népr. Közl. -ből. Legjobb volna, ha egyszer bejőnnél a Múzeumba, és kiválogatnád, ami kell. Ha érdekel, ballada-tanulmányaim különnyomatait is számításba vehetjük.

Még egyszer hálásan köszönöm ajánlatodat, és várlak a személyes lebonyolításra. A viszontlátásig szeretettel üdvözöl

Vargyas Lajos

Budapest, 1961. július 5.

Géppel írt tisztázat.

d.

Dr. Simó Jenő Cseres Tibornak

Budapest, 1961. november 17.

Megbízuk Önt azzal, hogy „Hévtége Csókaréten” címmel egész estét betöltő játékfilm alapjául szolgáló filmnovellát írjon részünkre. Ön ezt a megbízást elvállalta azzal, hogy a filmnovellát 1962. január 15-ig fogja nekünk 3 példányban átadni. Tiszteletdíj fejében 6000.- (hatezer) forintot tartozunk Önnek megfizetni, amely összegből 2000.- (Kettőezer) forint jelen szerződés aláírásakor kerül kifizetésre.

A jelen szerződés alapján Önt és bennünket megillető jogok és kötelezettségek tekintetében egyébként a Filmfőigazgatóság 67.902/61. sz. utasításában foglaltak irányadók.

(Dr. Simó Jenő)

igazgató helyettes

Budapest, 1961. november 17.

Egyhavi halasztást Fejér Tamástól kérni.

Géppel írt tisztázat, a Hunnia Filmstúdió céges levélpapírján.

e.

Kovács András Cseres Tibornak

Kedves Tibor!

Szinte lehetetlen, hogy végre megértük a filmünk első nyilvános vetítését, véletlenül éppen itt Moszkvában. Érdekes, izgalmas, itt is aktuális, ez volt a nézők véleménye. Nem szakemberek előtt vetítettük, hanem az itteni szovjet-magyar Társaság rendezésében, tehát „valódi” nézők előtt, akik szinte minden rétegét képviselik Moszkvának, a fiatal diákoktól a tábormokokig. Ennyi év után jó volt végre a vásznon látni, amit elképzeltünk.

Szeretettel üdvözöl

András

Kézzel írt képes levelezőlap, keltezés nélkül. A postai bélyegzőn csak az 1961-es év olvasható tisztán.

1962

a.

Dobozy Imre Cseres Tibornak

Budapest, 1962. január 20.

Kedves Barátom!

Néhány hónap múlva tartjuk az Írószövetség közgyűlését. Szeretnénk ezt a lapban tartalmilag, vagyis nem formálisan előkészíteni, és ehhez az előkészítéshez legfontosabbnak azt érezzük, hogy cikkben, megjegyzésben, naplóban, írói vallomásban - tehát bármilyen műfajban - megpróbáljuk tisztázni az irodalom adott szerepét a nemzet mostani feladataiban, a szocialista építésben. Az a kérésem, hogy ehhez a fontos tárgyhöz, ill. annak közvéleményű tisztázásához a magad részéről is járulj hozzá. Ilyen jellegű írásodra nagyon számítunk.

Eltvársi üdvözléssel: Dobozy Imre főszerkesztő

Budapest, 1962. január 20.

Géppel írt tisztázatot az Élet és Irodalom Szerkesztőségének céges levélpapírján.

b.

Palotay Ferenc Cseres Tibornak

Budapest, 1962. február 12.

T. Cseres Tibor Író Elvtárs!

Megvettem és elolvastam „Pesti háztetők” c. könyvét. A könyvet a maga nemében elsőrendűnek találtam. A vagányok, az alvilág, a kalandorok, betyárok (ez mind egy fogalmat képez) témája mindig foglalkoztatta az írókat, a legjobbakat is! Jókai legjobb regényei erről a témáról szólnak. (A véres kenyér, Egy hírhedett kalandor, A két Trenk, Trenk Frigyes, Egy játékos, aki nyer stb.) A napjainkban játszódó témát Ön kitűnően dolgozza fel! A tömondatok talán kissé tömörre teszik a regényt (kétszer ekkora terjedelemben is fel lehetett volna dolgozni) de ez is inkább előnyére szolgál. Legsikerültebbnek a strand-jelenetet és a mozi-péNZ elrablását tartom. A „Népszabadság” kritikájával ellentétben én helyeslem a jazz-nyelv használatát, ez adja meg a „korhű” hangulatot, s az erotikát sem tartom sem soknak, se erőszakoltnak, a „galerik” életében ennyi sexualitás - minimum - létezik, sőt több is! Mindössze „Jenő bácsi” alakját tartom homályosnak! Miért akarta ezt Rudi meggyilkolni, még hozzá tanúk jelenlétében? Mi volt ezzel a célja? A regény befejezését sem tartom helyesnek, hogy a fiú 19 éves korában elvesz feleségül egy 5 évvel idősebb nőt. Ön is kételkedését fejezi ki ezzel kapcsolatban, az utolsó mondatokban: „Ugyan meddig tart ennek a fiúnak a boldogsága?” Ez a kifogásom azonban csak egyéni vélemény és a könyv érdekességét és kitűnő voltát alig érintik!

Felvetem író Elvtársnak, nem volna-e kedve a könyv folytatását megírni? Tovább bonyolítani! Vizes, Alvarez, Tapír és Rudi további sorsát! Vizes és Alvarez egészen lezúllanének, Tapír és Rudi azonban - többszöri bukta és visszaesés után - révbe juthatnának! Ez alkalmat nyújthatna a börtön-élet, az internáltak s a huligánok további életének érdekes bemutatására! Tapírból és Rudiból - hogy én is jazz-szóval éljek - lehetne valamit még „kihozni”!

Köszönöm Önnek a regény olvasása okozta élvezetet. A könyv szép kiállítása, a kitűnő papír is dicséretet érdemel.

Szíves értesítését várva: mély tisztelettel Palotay Ferenc ok[leveles] tanár

Budapest, 1962. február 12.

Kézzel írt tisztázatot.

c.

Fejér Tamás Cseres Tibornak

Budapest, 1962. május 4.

1961. november 17-én kelt szerződésünkre, 1962. február 24-én beküldött „Hétvége Csókaréten” c. novelláját köszönettel vettük. A kijelölt rendezővel, Nádasi Lászlóval egyetértésben arra az elhatározásra jutottunk, hogy miután a rendező jelenleg más film forgatásába kezd bele, és ebben az évben nincs módja a novellával forgatókönyvi formában foglalkozni, a szerződést teljesítettnek tekintjük azzal, - hogyha ebben egyetértünk - egy későbbi időpontban visszatérünk rá. Ez természetesen nem akadályozza, hogy a novellát más célokra (folyóirat kiadása, rádió, televízió stb.) fel ne lehessen használni. Elnézését kérve a késedelmes válaszáért,

Tisztelettel:

(Fejér Tamás)

Stúdióvez[ető]

Budapest, 1962. május 4.

Géppel írt tisztázatot a Hunnia Filmstúdió céges levélpapírján.

d.

Földes Mihály Cseres Tibornak

Budapest, 1962. június 18.

Kedves Cseres Tibor!

A négy kitűnő írást megkaptuk. Ezek közül kettőt (Csuda dolgok, Palota a rónán) ma a megyei lapoknak stencilen kiküldtük. A honoráriumot elsején fizetjük. A [popup title="másik két írást" format="Default click" activate="click" close text="A levélre Cseres Tibor ceruzával írta a két címet: Emlék a bosszúról és Gyerekkocsi – krumpliföld. A fenti kettő alá pedig: aug[usztus] Egy régi diák, Emberavatás (Juhász [Ferenc])] július második felében hozzuk, ha addig tudsz várni.

Szeretettel Földes Mihály

Budapest, 1962. június 18.

Gépirat az „Ellátó Szerkesztőség” céges levélpapírján.

e.

Kovács András Cseres Tibornak

Nyitra, 1962. június 25.

Két vetítés után , nyugodtan mondhatom, az itteni közönség szívesen fogadta a filmünket. Besztercebányán és Nyitrán összesen tízezer ember látta, a reakció az otthonihoz hasonló (nem egyes otthoni kurtaagyú kritikusokról beszélek!). Remélem, mire hazamegyek, Horváth is elintézi azt a bizonyos ügyet [?], a film is megállta a helyét.

Baráti üdvözlését küldi egész családnak András

Nyitra, 1962. június 25.

Kézirat, Pozsonyt ábrázoló képeslapon.

f.

Szalai Sándor Cseres Tibornak

Budapest, 1962. szeptember 29.

Közös megállapodásunk alapján az Egyetlen asszony c. - általunk vitatott - regényére 1960. VI. 29-én kötött szerződést felbontjuk. A felvett 6045 Ft előleggel az ügy anyagi vonatkozását is lezártnak tekintjük.

(Szalai Sándor)

főkönyvelő

(Sármány László)

irodalmi vezető

Budapest, 1962. szeptember 29.

Gépirat a Magvető Kiadó céges levélpapírján.

g.

*Szalai Sándor Cseres Tibornak
Budapest, 1962. szeptember 29.*

Kisregényeinek kiadására tett ajánlatát elfogadjuk. Szerződése folyamatban van.

Szívélyes üdvözléssel: (Szalai Sándor)
irodalmi vezető

Budapest, 1962. szeptember 29.

Gépirat a Magvető Kiadó céges levélpapírján.

h.

*Cseres Tibor Máté Györgynek?/
Budapest, 1962. október 16.*

Valószínűleg elkerülte figyelmedet egy jelentős hétforduló, az ti., hogy húsz hete fekszik a Népszabadságnál elfogadott, sőt állítólag ki is szedett állapotban a „Hús titka” című novellám. Szubjektív megítélésem szerint öt gépelt oldalnyi írásom várakozási ideje egészségtelenül megnyúlt. Majdnem azt írtam, hogy igazságtalanul, de ezt nem írhatom, mert nem akarok igazságtalan lenni. Havonta megjelenő orgánumaink is legfeljebb 2-3 havi várakoztatással szokták büntetni az irodalmat, de ők bizonyos átfutási időre hivatkozhatnak. A Népszabadságban megjelenni nagy erkölcsi siker és úgyszólván tőke - két-három hétig egészen másképp beszélnek az emberrel - s az író örül, ha hívást vagy biztatást tapasztal. Annál rosszabbul esik, ha azt kell éreznie, vagy hinnie, hogy csupán tréfálnak vele.

De van még itt valami, ami személyesen engem illet - a többi írók mint vannak velem, nem tudhatom. Amióta földbirtokaimat, nagykereskedésemet, főispáni nyugdíjamat elvesztettem, kizárólag írói javadalmazásaimra támaszkodom. Tudom, ez furcsán hangzik, de így van, bármennyire hihetetlen.

Tudom, nálatok ezt a jelenséget egyesek pénzhétségnek nevezik. Terjedelmi okokból most nem akarom kifejteni ennek a nézetnek a helytelenségét, s éppen neked, aki bizonytalannal nem is osztod.

Szeretném, ha írásomat leköznétek, s ez a csaknem féléves várakozás számomra formális megaláztatás nélkül érne véget. (Nem jó az efféle eljárás szerkesztőségi gyakorlatnak sem, mert valahol célját téveszti! Remélem a Nsz-ban nem is honosodik meg.) Meg szeretnék kímélni attól, hogy elfoglaltságod mellett nekem levelet írj, vagy íráss - ha az elmúlt hónapok során olyan mozzanat, vagy vélekedés merült fel, mely írásom közlését lehetetlenné teszi, kérlek, kéziratomat küldesd vissza címemre kísérvél nélkül.

Üdvözléssel Cseres Tibor

Ui. Tudom, hogy a beküldött eleműveket a szerkesztőség nem őrzi meg, és nem küldi vissza. De KÉRT írásokkal kivételt kellene tenni. Ezért: ha van visszamenőleges hatalmad, küldesd vissza azt a novellámat is, amelyet múlt év karácsonyára telefonon kértek tőlem, s amelyről mind máig hírtelen vagyok.

Budapest, 1962. október 16.

Géppel írt tisztázat másodpéldánya.

i.

*Ilia Mihály Cseres Tibornak
Szeged, 1962. december 27.*

Kedves Cseres Tibor!

Remélem nem tartja tolakodásnak, ha könyvét elküldöm most dedikációra. Talán olvasta recenziómat erről a könyvről az Új Írás 1962. májusi számában. Természetesen kíváncsi lennék véleményére. Tudom, hogy tud Ön megsemmisítően gúnyos lenni (ld. Cseres kontra Lőrincze), de remélem ez a kis írás nem talált teljes elutasításra Cseres Tibornál.

Bemutakozás: a szegedi József Attila Tudományegyetem Irodalomtudományi Intézetében vagyok tanársegéd, 26 éves.

Ismeretlenül is tisztelő híve: (Dr. Ilia Mihály)

Szeged, 1962. december 27.

Géppel írt tisztázat.

j.

Cseres Tibor Ilia Mihálynak

Budapest, 1962. ősz

Kedves Barátom,

szívesen válaszolok kedves levelére, s küldöm vissza a könyvünket, megtoldva egy másikkal. - A régiak idején, századunk első felében, szorosabb volt a kapcsolat írók és bírálók, irodalomtörténészek között, tanúsíthatják ezt maradék öregjeink - egy-egy recenzió okán, bensőséges levelezés indult meg a felek között legtöbbször. Ezt a szép szokást az utóbbi két évtized elmosta. Talán a telefonok elharapódzása miatt van így, talán egyébert.

Az én generációm kezdettől fogva nélkülözte az effélével járó meleg közvetlenséget. Nem szoktattak, s nem is szoktunk rá.

Bírálatát jó érzésekkel olvastam, s most újra fellapozván, úgy látom, egyetlen olyan megemlékezés könyvemről, mely nagyjából érdeme szerint foglalkozik vele. Ez, viszonyaink között nem is kicsiny dolog. A Pesti háztetők óta írtam már vagy két-három kisebb-nagyobb regényt, a kísérletezés, a dajkálás sokkal inkább elfoglalt a napvilágra még nem került műveimmel, semhogy érdemben tudnék szólni a Gráciról ejtett dicséreteiről és bíráló megjegyzéseiről. Remélem, nem túlozta el az előbbit, s azt is remélem, hogy az emlékezetben eloszlanak az utóbbiak.

Ha elkésve is, mindenesetre köszönöm írását, s mostani sorait. Megkeresem, ha Szegedre utazom, s ha Pesten jár, hívjon fel telefonon, hogy találkozhassunk.

Baráti üdvözlettel Cseres Tibor

Budapest, 1962 [őszén?]

Géppel írt tisztázat másodpéldánya, aláírás, dátum nélkül.

1963

a.

Kovács András Cseres Tibornak

Párizs, 1963. január 22.

Tibor Úr!

Ezek a „Tetők” még megírásra várnak, ha nem volnának olyan messze, csinálhatnánk egy párisi verziót. De Pest messzebb van, mint Vietnam, ezt most értettem, miért. Kínaival, négerrel, indiaival, japánnal a franciák naponta találkoznak, számukra mi magyarok vagyunk egzotikusak, akikkel az utóbbi ezer évben alig volt kapcsolatuk, de biztos, hogy kevesebb, mint az afrikai négerekkel, akik eddig honfitársaik voltak. A legtöbben zavarban volnának, ha meg kellene mondani, Budapest, Bukarest és Belgrád közül melyik a magyar főváros. Egzotikusnak érzem itt magam.

Baráti üdvözlettel András

Párizs, 1963. január 22.

Kézirat, levelezőlapon.

b.

Nádasdi Péter Cseres Tibornak

Budapest, 1963. február 20.

Kedves Tibor!

Szívből gratulálok az Élet és Irodalomban megjelent okos, igaz és emelkedetten szenvedélyes cikkedhez.

Baráti kézsorítással

(Nádasdi Péter)

Budapest, 1963. február 20.

Gépirat, a Képes Újság Szerkesztőségének céges levélpapírján.

c.

Cseres Tibor a Kossuth Könyvkiadó Igazgatóságának

Budapest, 1963. február 27.

Kiadásra felajánlom készülő vietnámi útinaplómat. Könyvemet a következő tartalmú fejezetekre tervezem:

Bevezetés: (Lényegében a Népszabadság 1963. január 29-i cikke szerint.) 1. Táj, ember, klíma. (Ebből a fejezetből némi ízelítő töredék megjelent az Élet és Irodalom 1963. november 9-i számában.) 2. Munka. (A férfi, a nő, a gyermek dolga Vietnámban.) 3. Folyók, tavak, tengerek. 4. Öntözés - az élet anyja. 5. Mezőgazdaság. (Játékos visszaemlékezés négy ősrégi selyem-festményt utánozó mai oktató-plakát szemlélése közben.) 6. Kézműipar - iparművészet. (Szövés, kosárfonás, famunkák, fazekasság, selyemfestés, ötvösség.) 7. Gyarakban - bányákban. 8. Piacok, ételek, táplálkozás. 9. Majomvadászat, tigrisvadászat, madarászat, kígyók, dzsungel. 10. Szabadtéri operaest Tan-huában. (Zene, színházi élet, költészet, nézőközönség, olvasók.) 11. Kurzusok az állam pénzén. (Egy gyógyszeres könyv nyomában. Kb. 2/3-a megjelent az Élet és Irodalom 1963. január 12-i sz[ámá]ban. 12. Szerelem, élet, halál. (Népelet, népköltés, népszokások.)

Könyvem gépirata kb. 160 oldal lesz, amint feljegyzéseim, amint az elkészült részek terjedelme szerint mutatkozik. Élménybeszámolómat szeretném rajzokkal és saját fényképfelvételeimmel illusztráltatni. Arra törekszem, hogy munkám semmi olyasmit ne tartalmazzon, amit már egyéb, magyarul megjelent vietnámi útikönyvek közöltek a magyar olvasóval.

Az egész művel, úgy gondolom, június közepére készülök el. A nyomtatásban megjelent részeket mellékelem.

Cseres Tibor

Budapest, 1963. február 27.

Géppel írt tisztázat.

d.

Cseres Tibor Tüskés Tibornak

Kedves Barátom,

szeretném a Jelenkort megtisztelni kéziratommal, és szeretném, ha a Jelenkor megtisztelne azzal, hogy közli kéziratomat. S hogy a Jelenkort ne bántsam meg kurta kis munkáimmal, s a Jelenkor se bántsón meg munkám visszaküldésével, azért előbb levélben puhatólódzom: van egy 63 oldalnyi kisebb elbeszélésem, amely [...] megjelenendő kisregény [...] egy darabja. Tárnya erősen politikai: három nap 1944 március közepéről, a német megszállás idejéből [popup title="[...]"

format="Default click" activate="click" close text="A levél fogalmazványának középső része hiányzik."] s hogyan akart az erdélyi hadtest ellenállást szervezni s hogyan nem sikerült neki. Gondolatban mindezek ellenére, természetesen egy magántörténet dominál.

Gondolom két folytatásban beleférne a Jelenkorba, ha beleférne. Ha némi érdeklődést tudtam ébreszteni e néhány szóval, elküldeném kéziratomat, vagy személyesen átadnám, ha Pesten jártában találkozhatnánk.

Üdvözlettel Cs. T.

Kézirat, ceruzával írt fogalmazvány, keltezés nélkül. A Jelenkortól érkező válasz időpontja alapján 1963 februárjában, vagy március elején keletkezhetett.

e.

Tüskés Tibor Cseres Tibornak

Pécs, 1963. március 20.

Kedves Barátom,

örömmel és érdeklődéssel olvastuk el levelét, s nagy nyereség lenne folyóiratunknak, ha írásait közölhetnénk. Sajnos a felajánlott elbeszélés terjedelme megoldhatatlan közlési feltételeket támaszt. Nagyobb terjedelmű s csak folytatásokban közölhető írásokból már hosszabb lejáratú tervet készítettünk és ígéretet tettünk, így a jelzett elbeszélésre csak az év utolsó hónapjaiban tudnánk sort keríteni. Ugyanakkor igen örülnénk, ha rövidebb írást, novellát küldene, azt szinte azonnal tudnánk közölni. Bízva a sikeres együttműködés lehetőségében, szíves üdvözlettel köszönti:

Tüskés Tibor

Pécs, 1963. március 20.

Géppel írt tisztázata a Jelenkor Szerkesztőségének céges levélpapírján.

f.

Király István Cseres Tibornak

Budapest, 1963. október-november

Kedves Tibor,

csak a rend kedvéért küldöm vissza a kéziratot. Egy kissé szívfájdalommal. Mert megismétlem, amit szóban is többször mondtam: ritka nagyerejű írás ez. Csak egy kicsivel jobban támogatta volna azt az irodalmi törekvést, amelyért a lap kötelességből és meggyőződésből is küzdeni és dolgozni kíván. Vagy legalább a terjedelme lett volna kisebb, kevésbé hangsúlyt-adó. No de mindegy. Következő írásod, remélem, nem késztet majd ilyen Hamlet-i vívódásokra. Mihamarabb várom.

Őszinte barátsággal:

Király István

Kézzel írt tisztázata, a Kortárs Szerkesztőségének céges levélpapírján, keltezés nélkül. - Cseres Tibor a levél jobb felső sarkára, ceruzával jegyezte fel: Hideg napok 63. okt. vagy nov.

1964

a.

Cseres Tibor Illés Endrének

1964. március

Kedves Bandi!

Szabadságod csendjébe magánügyben halk segélykiáltásomat küldöm. Előbb azt gondoltam meghallgatásomat kérem, de az ügy egyszerűbb annál semhogy háborgatnom kellene pihenésed.

Novelláskönyvem a napokban adja nyomdába a Szépirodalmi. Sajnos két írásom a [...] legkedvesebb [...] maradt ki a kötetből. A valamelyik közeli Új Írás számban megjelenő „Kétféle János apostol” kimaradása ráadásul még azért is fájdalmas, mert önéletrajzi darab, arról a néhány hetemről, amikor - az ÁDOB időkben - jehovista prédikátorságra adtam fejemet. A „Palota” pusztán portré jellegű, amiért illetve is elmarasztalás (sok kimarasztalás). Ez is régi kedves témám: mért építette fel Csorváson Wenckheim Sanyi gróf a Belvedere palotát tökéletes exteriőrjével -, de belül [...] üresen? Az arckép azonban a bécsi mérnöké, aki harminc év után [...], hogy befejezné az építkezést-ingenyen [...]. Mindkét írás groteszk társadalomrajz az ironikus realizmus terméke. Tehát furcsa a mai ízlésnek, tehát [...] fülnek, szemnek. Csak azért írok róluk ilyen hosszan, hogy ne kényszerítsek esetleg szándékom ellenére elolvas [...] ismerd [...].

Segítségemet kérem, de nem panaszkodom. Kötetem gondozói nagyon elnézőek voltak [...]. Ennél a két elbeszélésnél azonban talán a [...] származó konzervativizmus került fölül: az elzárkózó nemtetszés. Ez a véleménykülönbség sérelmük nélkül volna kiköszörülhető a Te [...] s talán még nem is késő, a könyv anyaga tudtommal most van a műszakiak kezén. Ha módját és értelmét látod, tégy egy mozdulatot újat kereső novelláimért .

Köszönettel és üdvözlettel Cseres Tibor

Kézzel írt fogalmazvány, keltezés nélkül. Illés Endre válaszából következtetve 1964 márciusában írhatta a szerző.

b.

Illés Endre Cseres Tibornak

1964. április 7.

Kedves Tibor!

Utánam hozták leveledet „hegyi rejtékelyemre”, ahol - hazulról elbujdosva és kiadói gondjaimnak hátat fordítva - végre magam is írni próbálnék egyet s mászt. De most félretolok mindent s rögtön válaszolok neked. - Ne haragudj Tibor, de most nem tudom teljesíteni, amit kívánsz. Emlékezhetsz rá: a nagyobb ügyben, a novelláskötet és az előleg ügyében mindent megtettem, amit csak tehettem, s némi sikerrel is. Ezt az apróságot viszont nem tudom elintézni. Szabadságon vagyok, minden ügyet átadtam igazgatómnak és helyetteseimnek. A távolból, szabadságról, belenyúlni egy befejezett szerkesztői munkába, megbeszéléseket és döntéseket hatalmi szóval érvényteleníteni - ez romboló, lélektani hiba lenne. Nem is szabad, nem is lehet megtenni. A szerkesztői munka arculütése lenne. Erre nem vállalkozom. Ha úgy érzed: igazságtalanság ért, fordulj az igazgatóhoz, tőle kérj korrekciót. Ő a helyén van, én távol vagyok. Viszont megígérem, szabadságom után rögtön elolvasom a két novellát, s ha neked van igazad - következő novelláskötetedbe feltétlenül belekerül. De folytatni szeretném - folytatnom is kell leveletem... Többször is elmondtam már neked: mennyire élvezem nagyon rejtett és nagyon erős írásaidat. Írásban is, élőszóban is. De most - talán éppen „rejtettsége” miatt - nem tudom: ironizálsz-e vagy komolyan hiszed, amit leírtál: a lektorok és szerkesztők azért húzódoznak ettől a két novellától, mert még nem jelentek meg folyóiratban, míg a többi megjelent!

Attól félek: ezt komolyan hiszed. Éppen ezért komolyan is válaszolok rá. Kedves Tibor, a Szépirodalmi szerkesztői többek között azért nem bizonytalankodnak s nem húzódoznak, ha nyomtatásban meg nem jelent írásokról van szó, mert kilencven százalékban kéziratokat jelentetünk meg, tehát olyan írásokat, amiket a nagy tudású folyóirat szerkesztők és rovatvezetők nem is láttak, nem is szentesítették őket. A kivétel: néhány novelláskötet.

De a nyomtatásban megjelent írások azért nem hatnak a szerkesztőkre nyugtatóbb módon, mint a meg nem jelent írások, mert nyomtatásban elég sok gyenge és vitatható írás jelenik meg. Magad is tapasztalhattad: a kinyomtatott írásnak - csak azért mert kinyomtatták - nincs külön becsé és nagyobb becsülete. Pontosan megegyezik a kézirat, illetve a gépirat becsületével és becsével.

Tibor! Mindezt nem gúnyolódva, inkább elszomorodva és kissé rosszkedvűen írom. Még te is így látod egy kiadó munkáját? Még te is azt hiszed, hogy a kiadói szerkesztők merev, ostoba, bizonytalan, tudatlan senkik? Be kell vallanom: legtöbbjét sokkal jobb kritikusnak tartom, mint kritikusaink zömét. Az Élet és Irodalom kritikusaira is vonatkoztatva ezt a merész állításomat. Merevek, óvatosak volnánk? Olvasd csak el például saját lapod kritikáit. Mit ismételnek únos untalan? Hogy milyen engedékenyek, liberálisok, türelmesek stb. stb. vagyunk. És megvádolnak egzisztencializmussal, polgársággal, miszticizmussal, narodnyikizmussal, erotikával stb. stb. A kritikai megállapításokat megtalálhatod a legutóbbi félv kritikáiban.

Másutt keresd a merevséget, a közönyt, az irodalom megvetését, az óvatos okosságot és ne a kiadóban. Nem folytatom. De ennyit - leveledre válaszol - mégis el kellett mondanom.

Igaz szeretettel üdvözöl régi-régi híved Illés Endre

1964. április 7.

Kézzel írt tisztázatot.

c.

Szeberényi Lehel Cseres Tibornak

1964. április-május

Kedves Tiborom!

Némi húzásokkal kb. 10 flekk lesz ez az írás. Beletoldottam egy papírt gémpapoccsal. Ha a rajta álló kézirásos szöveg nem kell a mesémnek, dobd el. - Nagyon szerettem volna találkozni Veled, de most már rohannom kell. Igazán eljöhethné kicsit kvaterkázni Leányfalura. Hallom, hogy a Kortárs egy remekművedet közli (minden vicces felhang nélkül. El vannak tőle ragadtatva.) Irigy hódolatom!

Üdv. Lehel

Kézirat melletti kísérsorok papírszeleten, dátum nélkül. A levél 1964. április-május táján íródhatott.

d.

Kohn Ivan és Ariella Cseres Tibornak
Kfar Shmaryahu (Izrael), 1964. június 1.

Igen tisztelt Cseres úr!

Nagy érdeklődéssel olvastam, édesapám által pestről [sic!] megrendelt könyvének -„Hideg napok” - első részét. Előre leszögezem izraeli állampolgársággal rendelkező Jugoszláv (sic!) származású vagyok, legalábbis annak érzem magam 1941. 4. 6. óta. Eltekintve attól, hogy zsidószemmel nézve sajnos nincsenek a könyvében szereplő brigantik eléggé megbélyegezve, egynéhány állítás nem felel meg a valóságnak. Ezen hiányok helyreállításának céljából írom Önnek ezen soraimat.

1. A 49-ik oldalon első bekezdés „...amelynek én a felét sem hittem el, mivel a Tiszán egyrészt nem szokott olyan vastag jég lenni, hogy azt csak robbantással lehetne megnyitni...” Molon (Moholon) a Tisza partján születtem. Gyakran télvíz idején, mikor a nagyszüleimet voltam meglátogatni, megboldogult öregapámmal átsétáltunk a Bánáti erdőbe. Ilyenkor bizony az utat gyalog tettük meg a befagyott Tisza jégtükrén, de még megrakott paraszt szekerek is minden veszély nélkül átkeltek száraz lábbal. Többek között télen raktározták be az ilyen robbantott jeget amelyet nyáron jó pénzért el adták a mészárosoknak.

2. Az 51-ig (sic!) oldalon Petrovavdin - helyesen Petrovaradin (Pétevárad). 3. Sajnos több oknál fogva semmiképpen sem tudok egyetérteni Pozdor 63-64 oldali monológjával. A délvidéki zsidóság 90% magyar nevelésben részesült - hisz csak 20 egynéhány év telt el Trianontól Dél Visszatéréséig [!] - és ez bizony érezhető volt szüleimnél is. Jómagam anyanyelve „magyar” (sajnos), és mielőtt 1938 az első elemibe kerültem, már tudtam magyarul írni - olvasni. Tehát szó sem lehetett „mutatásról” hanem tényleg így nyilvánították meg érzelmeiket, még rá nem jöttek milyen nagy szerencsét és áldást hozott a visszatérés. Tehát szögezzük le. Nem érdekből tanult senki sem magyarul. No és a zsinagóga tetejéről való fényjelek? Az viszont igaz, hogy jómagam lenéztem a honvédet - mert nem is érdemelt mást, buta kanparaszt volt mosdatlan és ápolatlan mint a trahongya [!].

Szóval kedves Cseres úr ez a monológ részleges !) megcáfolás nélkül maradt valamelyik szereplő részéről? - úgy mélyen ajánlom Önnek, hogy szerezzé be és fordíttassa le magyarra Koss Erich „A Novisádi gyilkosság” című regényét, amely 1961-ben jelent meg Beogradban „Rad” kiadásában.

Teljes tisztelettel Kohn Ivan

Kfar Shmaryahu, 1964 június 1.

Géppel írt levél, tintás javításokkal.

e.

Székely Lajos Cseres Tibornak
Szeged, 1964. szeptember 17.

Kedves Tibor!

Réges régen (talán 8 éve) találkoztunk, most mégis örömmel kereslek fel soraimmal, mégpedig olvasói minőségben. Olvastam a Kortársban megjelent új művedet, a Hideg napokat és mondhatom, mélységes örömmre szolgált. Nem tudom, irodalmi kritikusok és esztéták hogyan fejezik ezt ki, én úgy érzem, egyszerre sikerült - ehhez kitűnő szerkesztésed is segített - kívülről és belülről ábrázolnod a döbbenetes témát. Sikerült megmutatnod, hogy a legsötétebb emberi cselekedetnek is van igazi (vagy feltételes, de érvényes) belső logikája, de konkrét helyzetekben ezek össz- vagy egymást keresztező, módosító hatása szabadítja föl az alig fékezhető [popup title="[...]" format="Default click" activate="click" close text="Olvashatatlan szó."]

S még egy dolog: úgy tűnik, hogy íróink közül Te ismered legjobban, velejég a Horthy-hadsereget, tisztjeit és bakáit, továbbszolgáló altisztjeit, tartalékos „amatőrjeit” és muszájkatonáit egyaránt. És gondolom, a háborút is. Nem gondoltál Voronyezs megírására? Lehet, hogy éppen a Te feladatod volna.

No, isten ments, hogy tanácsokkal szolgáljak. Csak hát a Hideg napok ezt is eszembe juttatták. Fogadd még egyszer gratuláciomat.

Baráti üdvözléssel Székely Lajos

Szeged, 1964. szeptember 17.

Kézzel írt tisztázat.

f.

Szánthó Béla Cseres Tibornak
Berettyóújfalu, 1964. november 16.

Kedves Tiborom!

Rendesen olvasom az elbeszéléseidet az újságban. Már a feleségem is tudja, messziről kiáltja: „Cseres cikk, nesze a Cseres”, s nyújtja az újságot. Most a Hideg napok kritikáját olvastam. Nagyon érdekelne a regény, mert én 1944. II. 28-án ott voltam a vádirat felolvasásánál az Országos Tiszti Kaszinóban, amikor a vezérkari főnök ügyésze személyesen adta elő az egész anyagot, ami Újvidéken, Zsablyán, Csurgón és a többi helyen történt. Én akkor le is stenogramáltam az egészet és Kolozsváron tiszti gyűlésen felolvastam, illetve csak akartam, mert egy illető megállított, hogy hagyjam abba, mert úgymond: destrukció. Az írást persze elvesztettem, de az emlékezetemben sok megmaradt. Azonnal futottam a könyvesboltba a könyvért, de nincs meg.

Arra kérek, szíveskedj nekem egy példányt juttatni dedikálva. Tatay Sanyi is küldeni szokott rendszeresen. Itt vannak dedikálva az összes munkái. Csak Te nem írtál alá még semmit, bár a könyveid itt vannak a polcon. Várom szíves értesítéset, s aztán majd a köszönő levelemben mást is írok.

A régi barátsággal emlékezve, ölel Szánthó Béla

Berettyóújfalú, 1964. november 16.

Kézzel írt levél.

g.

Cseres Tibor Szánthó Bélának

Budapest, 1964. november

Kedves Bacsó,

örülök, hogy gondoltok néha rám, s figyelemmel kíséred apróságaimat. Ritka életjeleid ellenére én is gondolok egyszer-másszor az együtt töltött időkre. Egy ízben s alkalomadtán e gondolatok annyira elhatalmasodtak, hogy regénybe foglaltam némely valóságos és elképzelt szamosfalvi emlékeimet. Kérésednek - a Hideg napokat illetően nem tudok eleget tenni, mert példányom nincsen belőle - s a könyv fogytán van. Hanem elküldöm helyette legújabbam megjelent kötetemet, a Búcsú nélkül-t, ebben is olvashatsz egy kisregényt s vagy 18 elbeszélést az utóbbi évek terméséből. Mindazonáltal a Hideg napok nagyjából és egészében nagyobb mű, mint a Búcsú nélkül: négy kisregényt tartalmaz, közülük a címregény vergődött s még fog is tán legnagyobb híre vergődni. Téged azonban bizonyosan a könyv második darabja érdekelne személy szerint leginkább, a: Fenn az égen száll egy sas című. Mely cím talán a szereplőből és a színhelyről is elnézve [...]

Könnyen lehetséges, hogy arrafelé valamelyik könyvesboltban mégis akad egy meglapult példány /.../ szeretném ha szert tudnál tenni rá s elolvasnád s megírnád véleményedet róla. A fejemben maradt valóságelemeket ugyan mennyi hitelességgel tudtam kiegészíteni a valóság irányában?

Feleségednek kézcsókomat küldöm, Téged barátilag öllelek Cseres Tibor

Budapest, 1964. november

Kézzel írt, helyenként alig, vagy egyáltalán nem olvasható fogalmazvány.

h.

Török Rezső Cseres Tibornak

Visegrád, 1964. november 30.

Kedves Tiborom,

Búcsú nélkül c. kötetedet elolvastam. A regény maradéktalanul tetszett, érdekes, izgalmas, olykor hajmeresztően igaz emlékkönyv, amibe bajonettel és géppisztollyal írtak emléksorokat. A Hatos-liszt c. novella is erősen megfogott. A vak pék egészen érdekes figura, a pékné kissé túlzottan dacos. (Szereted a dacos nőket, úgy veszem észre.) A Hétvége Csókaréten - magadban lehülyézhetés érte - most sem tetszett, mint akkor, mikor darab készült belőle. De ezt csak azért írom ide, nehogy unalmas legyen a levél: az unalmas levél rosszabb a hátramenésnél.

Szervusz Tibor, minden szépet, jót. Török Rezső

Visegrád, 1964. november 30.

Kézzel írt tisztázat.

i.

Ungvári Tamás Cseres Tibornak

1964. december 1.

Kedves Tibor,

hogy a Hideg napok hogy tetszett, arra szerény bizonyítékként említem, hogy naivul elkértem Erki Edittől, de már más lecsapott rá. Mert maga a címadó kisregény, nagyon jó, nagyon feszült és nagyon modern. Azok a túl feszes, engem gyakran zavaró stílelemek, melyeket egyébként eddig természetben megfigyeltem, itt oldódtak, sőt, beértek - egészen, természetesen és mégis egyénien hatnak. Számomra most derült ki, hogy te valami vadonatúj s mégis ízes, külön írói nyelvet kísérleteztél ki (ld. Büky, Tarpataky, vagy Szabó szövegeinek különbsége és egyezése), ami már most is fényes, de a továbbiakban rettentő használható lesz.

Azt is nagyon élveztem megint, hogy mi mindent tudsz a világról. Például, hogy a repülőtereket leginkább a juhok gondozhatják.

Az Ezüstpajca pedig külön nyelvi bravúr - a filológust felizgatta bennem. - A summa. Hogy ez egy nagyon jó kötet, és teljes kibontakozást mutat. Több fejjel nőttél, s most már sosem írnám rólad, hogy fejlődni fogsz, vagy, hogy a jövődtől kell még valamit várni. Kész vagy, eszközökben, látásban, tehetségben: és jönnek a művek, mint egy jól kiosztott lapban, az ultimóig.

Szeretettel ölel Tamás

Budapest, 1964. december 1.

Géppel írt tisztázat.

j.

Illés Endre Cseres Tibornak

Budapest, 1964. december 2.

Tibor,

köszönöm a Hideg napokat. Élőszóval már elmondtam neked: izgalmas kötet, legjobb köteted. Most már azt érzem kötelességemnek, hogy minél több embernek, hivatalnoknak, nem hivatalnoknak, minél meggyőzőbben elmondjam ezt.

A meredek út további szépségeit, irgalmatlan fáradtságait kívánja neked régi barátsággal I. Endre

Budapest, 1964. december 2.

Kézirat.

k.

Weöres Sándor Cseres Tibornak

Budapest, 1964. december 11.

Kedves Tiborkám,

köszönöm pompás, eleven kisregényeid gyűjteményét. B. U. [É.] K.

Ölel Weöres Sanyi

Budapest, 1964. december 11.

Kézirat, képes levelezőlapon.

1965

a.

Izsák Károly Cseres Tibornak
Marosvásárhely, 1965. január 12.

Kedves Cseres Tibor,

bocsáss meg, hogy ismeretlenül Rád rontok. Könnyű megtennem, mert régen hozzántél a szívemhez. Még az Erdélyi Helikonnak küldögetted a frontról első verseidet, amikor már olvasód voltam. Azóta is nagy érdeklődéssel olvasom írásaidat. Legutóbb a Hideg napokat. Nagy élmény volt számomra sok más írással együtt. (Közben engeddd meg, hogy röviden bemutatkozzam: az egyetemet Kolozsváron végeztem, akkoriban, amikor Te. Első recenziócskáim az Erdélyi Helikonban [popup title="jelentek meg" format="Default click" activate="click" close text="Izsák Józseftől [!] származót többet is találtunk az Erdélyi Helikon 1944-es évfolyamában.]. Azóta is az irodalombírálatban kontárkodom. Mellékesen a Pedagógiai Főiskolán a XX. századi magyar irodalmat adom elő.) Azt is mondjam meg röviden miért zavarlak ezzel a levéllel. Asztalos Istvánról monográfiát írok. Jórészt már a befejezéshez is közeledek. A Hadak útjában olvasom, hogy Egerből Veled szökött Pestre. Érdekelne, nincsenek-e olyan személyes emlékeid Asztalossal vagy a szökéssel kapcsolatban, amelyet Asztalos nem írt meg. Nem írtál-e valahol erről vagy bármit Asztalossal kapcsolatban. Minden emléket örömmel fogadok. Nincsenek-e leveleid Asztalostól? Megengednéd-e, hogy valakivel ottani ismerőseim közül lemasoltassam, amennyiben abban Asztalos egyéniségét, művét jellemző vonatkozások vannak. Tudom nagyon elfoglalt ember vagy, de szakíts erre is egy félórát. Válaszod várvra,

ölel Izsák Károly

Marosvásárhely, 1965. január 12.

Géppel írt tisztázatot.

b.

Molnár Zoltán Cseres Tibornak
Budapest, 1965. január 25.

Kedves Tibor Apa!

Novellám gyilkos elfűrészelése nem akadályozhat meg abban, hogy hivatali kötelességemnek eleget tegyek: pénteken, 29-én, délben 12 órakor, Illés Endrénél a prózai sz[ak]o[sztály] vezetősége ülést tart. Kérlek, gyere el. Az évad hátralévő szakaszára készítünk munkatervet. Egy-két ötletet hozhatnál magaddal.

Öllelek: Zoli

Ui. A novellához írtam egy háromnegyed flekket. Oda ill., ahová javasoltad.

Budapest, 1965. január 25.

Kézzel írt levél a MISZ céges levélpapírján.

c.

Szánthó Béla Cseres Tibornak
Berettyóújfalu, 1965. január 29.

Kedves Tiborciuszt!

Nem kaptam választ a novemberi levelemre, de egyet sem búsultam, hanem utána jártam, és megvettem a könyvet. Magamra is ismertem Laczkó századosban. Többfelé ajánlottam azután, de több helyen nincs meg a könyv. Vásárosnaményban, Mátészalkán nem is hallottak róla. Egy pesti ismerősöm is azt írta, hogy jelenleg nincs, de lesz. Egy pár ecsetvonással nagyszerűen van felvázolva Batáry alakja. Ugyanazt nyújtja a kép, mint amit én tudnék összerakni sok megtörtént dologból. Például: mikor hadbírótság elé állítottatt, de egyszersmind vállalta a védelmemet. Vagy: elment Sepsiszentgyörgyre és géppel akart visszajönni. Telefonált, hogy menjek érte, a leszállóhely a laktanya mellett meg lesz jelölve. Ott volt a hely és + volt T helyett kitéve, vagyis tilos a leszállás. Persze, tudtam, hogy csak azért tett +t, hogy fedezve legyen, ha átvágódnék. Le is szálltam és nevettem, mikor jelentkeztem. És még sok egyéb apróságból ugyanazt a képet kapjuk, mint amit Te rajzoltál fel egy-két ecsetvonással. Rólam se kellett több. Elég, hogy indulni akartam a géppel, és biztosan valami szerelőt akartam vinni. Itt eszembe jutott, amit öcsém beszélt el. Egyszer meglátogatt ez a pesti öcsém a reptéren, s persze beültünk a forgalmi épületi büffébe, s ott iszogattunk magunknak. Jó hosszúra nyúlt a poharazgatás, és az öcsémnek feltűnt, hogy egy csomó katona kívülről leskelődik befelé állandóan. Mikor ment ki a dolgára, megkérdezte Paukker bácsit a büffést, hogy mit ácsorog, mit leskelődik már egész délután ez a sok katona? Az öreg sunyi felém bökött az öcsémnek, ezt várják itten mindég, hogy mikor megyen már beszélni nekik. Ha vajh egyszer itt feledkezik a pohár mellett, már jönnek és lesik, hogy meddig marad, megyen-e már beszélni nekik ottan.

Ezt az öcsém csak most mondta el. Mikor Pokormányék Sztaniszlauba kimentek, azt terjesztették rólam, hogy összebratyzok, iszok a legénységgel. No, a legjobb barátom, aki küldetésben ott volt, s hallotta, gyorsan Kolozsvárra repült visszafelé, hogy engem mentsen meg. De nagy örömmel ment tovább, mert tűz mellett

ültünk a Szamosparton és Szabó Dezső füzeteket olvastunk fel hangosan. Persze minden este volt valami téma, és azért várt a sok katona, ha egyszer nem mentem, mi lesz az előadással.

Az újdíki dologban is mind azt kaptam, amit a vádiratban annak idején hallottam. Bele van sűrítve minden. Egy inszemináló itt az állami gazdaságban annyira belemélyedt, hogy egy éjjel kiolvasta, és azt mondta, hozzak neki még Cseres Könyvet.

Most ezt a Búcsú nélkül című munkát szerzem be neki, mert én is kíváncsi lennék rá.

Maradtam sok szívélyes üdvözléssel híved: „Láczó”

Berettyóújfalú, 1965. január 29.

Kézzel írt levél.

d.

Hantó-Törjék Éva Cseres Tibornak

Lugano, 1965. március 1.

Kedves Cseres Tibor,

én egy lusta kutya vagyok és a legnagyobb disznóság, hogy nem jelentkeztem előbb. Ha van mersze és pénze, és bennem ismeretlenül egy picit bízik, akkor a következőre van lehetőség: egy német kiadó vegyes-saláta elbeszélés kötetet hozna ki. (Politikáról szó sincs.) Nem lenne otthon kellemetlen a kötetben megjelenni! Az én hevenyészett fordításom ellenére kíváncsi az írásaira. Kér, hogy küldjek több, tökéletesen lefordított novellát. Ez jó. Azt is kérdi: „...Eine zweite Frage wäre dann natürlich die Rechte. Wie kommt man dazu?” Ez is jó, ha már ezen jár az esze! Mellesleg fogalmam sincs, erről írjon. Én úgy remélem, hogy a jog a magáé. Kijön. - Felveszi a pénzt. Kész. Kinek van ebbe beleszólása, s ha van miért?! Különben is, úgyis olyan kevés pénzt adnak. (Még nem tudom mennyit.) Bár minden relatív. Lehet, hogy ez magának meg jól jön. Mi a csudának kell: mersz, pénz és belém helyezett bizalom?

A Mersz. Mi van, ha a kiadó azt mondja, mégsem kellene a novellettek?! Vagyis vállalnia kellene, az illúziói esetleges elvesztését. Az rémes, nem? A Pénz. A beszélyeket feltétlenül magának kellene otthon lefordíttatni. Muszáj, hogy azt a fordítóval személyesen tanácskozza meg. A Bizalom. Megbízni az ismeretlen nőszemélyben, hogy az nem veszi fel, az esetleges honoráriumot, s nem dorbézolja el. Mi van ha nem kell? A lelke sebzett lesz. Mi lesz a kidobott pénzen lefordított novellákkal? Imakönyvébe préseli. Mi lesz, ha én aláhamisítom az aláírását, s felveszem a pénzt? Elpezsogózom. Ezek csúnya és rossz esetek. De mi van ha elfogad egyet is csak? (Már, mint a kiadó.) Akkor az nagyon jó, mert forog a neve ideki. És ha nem fogadja el? Akkor meg minek ad ki olyan sok-sok-sok pénzt a fordításokért? Hja, akkor én házalok nagy lapoknál és presszebüroknál. Ha nem holnap, akkor félév múlva valahol úgyis elfogadják. Legalább a fordíttatás úgy megtérülne. Nem beszélve a ménkű nagy erkölcsi sikerről! A bizalmat illetőleg pedig: ígérem, hogy bűnös módon nem veszem fel az oly nagyon remélt pénzecskeit. Különben is, megnyugtató - csak a szerző veheti fel mindenütt a pénzt. Kivéve - ha meghatalmazást ad. Tudja mit, ha már odáig fajul, akkor inkább jöjjön ki. Nálunk ehét, alhat ingyér.

Ha úgy véli, érdemes ezt a kicsi megkezdett ügyet folytatni, akkor írjon. Nekem postafordultával kellene a kiadónak írnom. Kérem, ne legyen olyan lusta, mint én!
Igen, vagy nem - mindkét esetben várom válaszát, és higgye el, hogy nagyon szeretnék segíteni!
H. Törjék Éva

P. s. A kiadó egy nagyon tiszteltreméltó cég. Jó könyvei vannak. Cseppet sem szegény náluk megjelenni! Most nem írom meg, ne igyunk előre a medve bőrére!

Lugano, 1965. március 1.

Géppel írt tisztázat.

e.

Szentkuthy Miklós Cseres Tibornak

Budapest, 1965. április 5.

Kedves Tibor,

a legnagyobb örömmel üdvözöllek, és öllelek magas kitüntetésed alkalmából! Adott szavamhoz híven jelentkezem, - mindössze 10-12 nap múlva küldöm a modern tárgyú rövid novellát - „Händel”-regényem egy porcióját kell addig lezárnom.

Éljen Tibor! „Miklósod”

Feladó=Szentkuthy Miklós Telef=(titkos)=364-169.

Budapest, 1965. április 5.

Kézirat, fekete/piros tintával írva, a szerzőtől megszokott kedves humorral fűszerezve.

f.

Horváth Károly Cseres Tibornak

Békéscsaba, 1965. április 6.

Kedves Tibor!

Engedje meg, hogy meleg szeretettel gratuláljak abból az alkalomból, hogy Pártunk és kormányunk a József Attila-díj I. fokozatával tüntette ki eredményes irodalmi munkásságáért. Külön gratulálok irodalmi sikereihez, úgy hiszem minden művét olvastam, filmjeit láttam, könyvei legtöbbjét megvettem, melyek közül nem egyet adtam közös ismerősünknek a Csehszlovákiában élő Breznovszki Pál nyugdíjas Tsz. elnöknek, kivel Medgyesen együtt dolgoztunk. Ő is szívesen őriz könyvtárában olyan könyveket, mint pl. a „térdigérő tenger”, a „Nádudvari emberek”, „Tűz Hódréten”. Azért vettem bátorságot, hogy soraimmal zavarjam, bizonyára igen elfoglalt napjait, mert őszintén örülök sikereinek, és ezt már egyszer meg kell mondjam vagy írjam.

Jómagam idővel bőven rendelkezem hiszen 10 hónapja, 58 évesen rokkant nyugdíjas vagyok, van egy rossz szívem és mellé még néhány kiegészítő nyavalyám is, így én, aki egész életemben sokat és szívesen dolgozó ember voltam, most tétlenül töltöm napjaimat, munkaképtelen vagyok és az élet legfőbb értelme a munka helyett meg kell elégedjem egy tagsági jeggyel a megyei könyvtárban.

Így rengeteget olvasok, gondolkodom, de ettől függetlenül a feleslegessé válás érzése keserű, és ez az érzés, túl olvasáson, túl minden más hétköznapi dolgon, egyelőre állandóan visszatér, és jónéhány napomat letargikussá teszi, de hátha egyszer majd ezen is túl jutok. Az egyik Népszabadságban megjelent írásában magamra ismertem „Kárász” főmolnár személyében, no meg a szavaimra, amit a választásokról mondtam annakidején. Sok idő múlt el felettünk, mióta a kis malmi „gyóntatószékszerű” üvegablakos deszkakutricában néha a háta mögé álltam beszélgetni s télen melegegni.

Arra a Cseres Tiborra sokszor gondolok, aki kevés fizetéséből aszkéta módon élve a testi táplálék helyett inkább szellemieket vett, könyvet vásárolt. Azóta, de a későbbi találkozásaink óta is nagyot nőtt az élet az új felé, és bizony úgy alakul, ahogyan régen mi szeretttük volna. Ismétlem, őszinte örömmel gratulálok eredményes munkájához, a megbecsüléshez, mely ezen keresztül érte. Továbbra is sok sikert kívánok ezentúl születő írásaihoz, alkotásaihoz. Tanítsa ezt a népet a maga posztján, a maga eszközeivel, ahogyan mindig tette, köztük a „Hideg napok” leckéjével, hogy ne felejtse ez a nép, mert a feledésre igen hajlamos.

Meleg szeretettel üdvözi Horváth Károly

Békéscsaba, 1965. április 6.

Kézzel írt levél.

g.

Szentkúty Miklós Cseres Tibornak

Budapest, 1965. április 28.

Kedves jó Tiborom! (a tinta zöldsége véletlen - nekem is „lepetés”), - távol áll tőlem a gyerekeség, hogy modern novellámról azt képzeljem, Téged vagy bárkit izgatna: de Te kértél engem, ez irodalmi dolog, ez barátsági dolog és boldogan eleget is fogok tenni: meghívásodnak. Könyvtárból Händel kottákat csak napokra adnak - ezzel kell sürgősen végezzenek, és aztán sokkal tovább. (még sok is lesz!)

Tiéd Sz. Miklós

Budapest, 1965. április 28.

Kézirat levelezőlapon, zöld tintával.

h.

Hunyadi István Cseres Tibornak

Fonyód, 1965. május 5.

Kedves Tibor Barátom!

Most jutottam csak a „Hideg napok” köteted elolvasásához. A címadó kisregényed szuggesztív erejű remekmű, annál inkább élvezem, mivel én is szolgáltam Újvidéken egy évvel a mézjárlások után. Amit Te megírtál, nyomaiban találkoztam veled, az eseményekkel, óslakók elbeszéléseiből. Az „Ezüstpajca” egyenrangú az előző kisregénnyel, tökéletes beleélés a korba, archaikus, csodálatos nyelve ma ritkán előforduló kincs. Kevés születik ilyen. Az „Ember fia és farkasa” is nagyon tetszett, csak az öreg Fábrián figurája a mű második részében túlméretezett, arányai emberfeletti. Szerkezete egészen újszerű, azt hiszem a Hideg napoknak is ez a főerőssége, de alakjait sem lehet elfelejteni, ritka írói telitalálatok.

Engedd meg, hogy könyvedhez és születésnapodhoz - ha megkésetten is - őszinte szívvel gratuláljak. Talán nem egészen illő, hogy ennyire halogattam az írást, de - bogaras Pali vagyok - elébb látni szeretem azt a munkát, amelyhez a kitüntetést osztják.

Szeretettel üdvözöllek: Hunyadi István

Fonyód, 1965. május 5.

Kézirat.

i.

Kopácsy Gusztáv Cseres Tibornak

Dunaújváros, 1965. augusztus 25.

Kedves Tibor!

Üdvözöllek a „Hideg napok” remekműved nagy, kirobbanó sikere alkalmából. Itt Dunaújvárosban (volt Sztálinvárosban) nem lehet kapni. Nagyon érdekelne, mert akkor katona voltam, és nagybaconi Nagy Vilmost, Szombathelyit személyesen ismertem. Kérlek, küldjél 2 példányt utánvétellel egyet a nevemre, egyet M. Szőnyi Erzsébet kisleányom nevére - tanítónő Elek nemzetiségi községben - dedikálva. Örvendek sikereidnek, sajnos én egyelőre számviteli vonalon dolgozom változatlanul.

Engedd meg, hogy figyelmedbe ajánljam Galgóczi Erzsébetet, - kivételes tehetségű, és főleg gerinces író, méltó utóda Szabó Pálnak. Te már kiharcoltad magad, de ha teheted, kérlek, támogasd erkölcsileg, mert igen megérdemli, majd szétszedik írásait itt vidéken, Tsz-ekben, katonáéknál stb. Dolgozom Erdei Ferencnek változatlanul, mint régi parasztpárti titkár. Tsz vonalon. Remélem, jó egészségben vagy és jó étvágyad van változatlanul, mint amikor [popup title="..."] format="Default click" activate="click" close text="A szó olvashatatlan."] városában jártál.

További sok sikert kívánok változatlan régi - szamosfalvi - barátsággal. b. Gusztáv

Dunaújváros, 1965. augusztus 25.

Kézzel írt levél.

k.

Körössényi János Cseres Tibornak

Budapest, 1965. október 29.

Kedves Tibor,

Kicsit elkésett gratuláció ez a József Attila-díjhoz, de mentségem, hogy éppen akkor két bordámat fűrészteltek el, a legrondább tudóműtétet szenvedtem át, most már a második '56 óta. Hosszú hónapokig nagy fájdalmaim voltak: nem ment az írás és az olvasás sem. Így hát a Hideg napokhoz csak nemrég jutottam, és most szeretném megköszönni, hogy rettenetes és boldog órákat szereztél velem. Megrázó írás. Kérlelhetetlen, kemény. Tárgyilagos, igazságos, magyar. A forma, a szétbontott, időnként pedig összefogott párbeszéd-monológ páncéllként fogja össze a három napos, embertelen időt. Az a száraz tényközlés, az érzelem-mentes belső képek sorozata, mely másfajta írásaiddal olykor terhes is, itt felemeli az egészet és - szívesen és boldogan írom le -, remekművet hoz létre. Sajnos nekünk minden időben vannak Feketehalmy-Czeidnereink. De ez már más téma. Külön öröm viszont az a ritka elégtétel, hogy érdemes művet ért a kitüntetés.

Szeretettel és barátsággal János

Ui. A mellékelt novellát az ÉS-nek küldöm. Derűs játék: még nincs erőm súlyosabb, komolyabb dolgokhoz. Úgy gondolom, a téma meg az ironikus hangvétel miatt éppen az ÉS-be való. Kérlek, küldd vissza, ha nem tudnád használni, még nagyon nehezemre esik a gépelés. Köszönöm.

Budapest, 1965. október 29.

Géppel írt tisztázat.

I.

Talpassy Tibor Cseres Tibornak

Budapest, 1965. november 4.

Kedves Barátom!

Ne ijedj meg, ezúttal nem kéziratügyben zaklatlak. Véleményem kívánczik ki belőlem egyik írásodról, amelyet az utóbbi esztendőök legjelentősebb magyar alkotásának érzek, és ezt szeretném megmondani neked. A Hideg napokról van szó. Nem most olvastam, de most is sokat beszélgetünk róla azokkal, akikkel még nagyritkán összejövök, s eddig pusztán azért tartogattam magamban véleményemet, mert azt hittem, változatlanul az „ÉS” novella-császárja vagy, s nem akartam a nyalinkázó látszatába kerülni. Most azonban, hogy ettől a teheről, mint hallom megszabadultál, és már nem kerülhetek olyan színezetbe, hogy hízelgéssel puhítani akarjak, nem tartanám helyesnek, ha elhallgatnám felfogásomat. Kis remeked példaképe az egyensúlynak és a röviden-sokatmondásnak, ezen a téren iskolapéldát teremt honunkban. De mi a leglényegesebb, s amit elsősorban kiemelni szeretnék: politikailag mértéktartással, szerencsésen megfogalmazott. Elmondja az újvidéki disznóságokról, ami felhárító benne, de nem csap át a mazochista nemzeti önkorbácsolásba, a felelősséget nem vállaltatja az egész nemzettel, amely lényegileg ártatlan az ügyben, s amely a tettet semmilyen vonatkozásában, soha nem vállalta. Tanú vagyok ebben, mert Bajcsy-Zsilinszky mellett végigéltem a küzdelmeit a galádság megakadályozásáért, majd miután ez nem sikerült, a megfelelő reparációért. (Erről egyébként írni fogok a most készülő Zsilinszky-émlékkönyvben, s témád azért is áll oly közel hozzám.)

Te avatott tollal úgy nyúltál a dolgokhoz, ahogy az efféléhez nyúlni szabad és kell, s ez, úgy gondolom a legnagyobb elismerés is, örülök, hogy hibátlannak sikerült, az érte kapott díjat fölösen megszolgáltak érzem, ezzel a munkával kivívtad, hogy az első vonalhoz tartozó rangsoroljanak. Konkrét stílusod is jól érvényesült ennél a munkánál, és nagyban elősegítette annak plaszticitását. Így alkalmazva a modernséget, én, öreg smokk nem tartok semmi kivetnivalót abban, hiszen nem hoz stílus elszegényedést. Még egyszer szívből gratulálok tetedhez öreg fiú, és melegen szorítom meg érte kezéd.

Mellesleg köszönöm, hogy Molnár Zoltánnak kedvező ajánlással passzoltál át, csak most értettem meg (beosztási változásodra célzok), miért volt szükség erre. Molnár igazán kedvesen kezel, nem rajta múlik, hogy eredmény ezideig nem mutatkozik. Talán a későbbiekben sikerül másoknak is megfelelőt produkálnom.

Jókedvűen ismétlem meg mélységes elismerésem, és további sikereket kívánok Neked. Várom, hogy erre a teljesítményre ráduplázz. Ebben a reményben öllelek meleg szeretettel
Talpassy Tibor

Budapest, 1965. november 4.

Géppel írt tisztázata.

1966

a.

Fenyő István Cseres Tibornak

Budapest, 1966. március 17.

Kedves Tibor,

mellékelten küldöm kéziratodat (az eredetét és a leírt másodpéldányt). Az első példányt közlésre továbbítottam. Április 4-i emlékezésedre feltétlenül számítunk, arra kérek a jövő hét folyamán csináld meg. Szeretnénk már a jövő hét vége felé megkapni, a 28-a végső határidő - aznap délután adjuk le a számot. Még Te sem vitathatod el, hogy a Hideg napok írójának ott a helye az április 4-i, ünnepi számban.

Ölel Fenyő Pista

Budapest, 1966. március 17.

Kézzelel írt levél a Népszabadság Szerkesztőségének céges levélpapírján.

b.

Féja Géza Cseres Tibornak

Budapest, 1966. április 2.

Kedves Tibor

Szívből köszönöm szerény működésemről írt megemlékezésedet, meleg soraidat. Sok minden eszembe jutott: Csabán töltött esztendők, a „szusztárs” korunk, a Jakab Elemérnél tartott „irodalmi vacsorák”. Bizony nagyon egyedül maradtam, mikor elköltöztetek.

Kívánok Neked sok sikert, további fölfelé törést. Kedves feleséged kezeit csókolva kisleányoddal együtt öllelek:

a régi baráti szeretettel Géza

Budapest, 1966. április 2.

Kézzel írt levél.

c.

Szánthó Béla Cseres Tibornak

Dankó-tanya, 1966. június 8.

Szeretett Tiborciusz!

Hát Ábel is elment az örök szállásra, a véglegesre. Nekünk székelyeknek úgy jó, mintha egy hozzánk tartozót veszítettünk volna el. Szét is küldtem az atyafiaknak mindenfelé a gyászjelentést, s hogy az Irodalmi Újságban olvasom a cikkedet, Te is eszembe jutottál. Erdély virrasztója. Így nevezte akkor Tamási Áront a Kolozsvári ifjúság. Én is annak éreztem, s az is volt. Most itt van a kezemben a Szülőföldem kötet. Olvasom, ahogy a Rapid I. oszt. fülkéjében utazik. Mutatom a szobatársaknak itt a tanyán, s az egyik férfi olvasni kezdi, és azt mondja: „valóban Erdély virrasztója volt”.

Eszembe jut, hogy egyszer Kolozsváron felolvasó estét tartott az egyetemen. Összeválogattam egy szakasznyi Udvarhely-megyéből származó katonát, és bevonultam velük az egyetemre. Ismerjétek meg a megyétek legnagyobb fiát, mondtam a katonáknak. Divatos népiség, Göre Gábor és a Góbé, ez volt az előadás tárgya. Legelőre ültem a katonáimmal, hogy vegyen észre. Előadás közben sűrűn felénk emelte elismerő tekintetét. Másnap egy diák keresett fel a lakásomon, s egy iratcsomót hozott. Tamási Áron küldte, mondja a diák. Kibontom, s az előadás kézírata volt ezzel a felírással: „az én szeretett pilóta hallgatóimnak”, Erdély virrasztója, mondtam a diáknak, s megköszöntem a küldeményt.

Idejár néha egy Kovács bácsi, aki arról nevezetes, hogy a rosszlábú teheneket is megreparálja, hogy az állatorvosok is csodájára járnak. Ezerfelé szaggatják az állami gazdaságok az öregot, s így csak ritkán jut ide is. Nagy barátságban vagyunk, mert székely és Udvarhely megyei. Legutóbb odaadtam neki az Ábelt. S mint egykor a katonáknak, most az öreg obsitosnak mondtam: ismerje meg megyéje legnagyobb fiát! Az öreg lassan olvas, mert kevés osztályt járt, s nem tudta kiolvasni azalatt, míg itt dolgozott. Mikor készült elmenni, azt kérdezte: „elvihetném-e a könyvet?” Lehet - feleltem. De nagy sietségében mégis itt felejtette. Másnap egy távoli tanyából egy szekeres ember keresett, a Kovács bácsi küldte, hogy adjam oda a könyvet. Oda is adtam, még ma is oda van, de nem bánom...

Itt ment keresztül a falunkon a Fekete Kocsi, de nem tudtam mely napon, s így nem állhattam ki az útra, hogy várjam Őt. Ha tudtam volna, a harangokat is meghúztattam volna, mert szerencsére a papunk is székely ember. De nem tudtuk, se Ő, se én, hogy mikor vonul át itt a nagy halott.

Béke poraira! Így intek mindig utána, ha áthaladok a Biharkeresztes felé vivő úton. Most küldök levelet Amerikába a testvéremnek is, hogy búcsúztassák el.

Szeretettel ölel Béla

Dankó-tanya, 1966. június 8.

Kézzel írt tisztázata.

d.

Aszódy János Cseres Tibornak

Budapest, 1966. október 24.

Kedves Cseres kollega,

ezúton szeretnék értesíteni, hogy pénteken este elutazom. Bizonyára nem sikerült felhajtani a „Magyarország a II. világháborúban” című kötetet. Én megtaláltam a Népköztársaság úton a „Horthy titkos iratai” című gyűjteményt, és nagyon örültem neki. Amennyiben nehézségekbe ütközik a szóban forgó könyv beszerzése, ne csinálj gondokat magadnak. Megállapodásunkat tiszteletben fogom tartani, a Korunk szerkesztősége, elsősorban Balogh Edgár, nagyon örülne, ha - mondjuk - egy Cseres Tibor novellát közölhetne.

Viszontlátásra Aszódy János

Budapest, 1966. október 24.

Kézirat levelezőlapon, a feladó részletezett postai címeivel.

e.

Kovács András Cseres Tibornak

Belgrád, 1966. október 29.

Kedves Tibor!

Filmünket Beogradban egy fesztiválfélén vetítették, amelynek címe: „Új törekvések a mai filmművészetben” volt. Egyik újságban a következő nagyon érdekes dicsőretet olvastam: „olyan film, amely nem ismer határokat, sem népek sem országok között s már ez is különlegessé teszi”, stb. Néhány divatos név is szerepelt a műsorban, de az itteniek a Hideg napokat értékelték a legtöbbször, sőt sokan a Karlovly-Vary-i filmjüknél is sokkal jobbnak tartották - nyilvánosan is, nemcsak négy szemközti.

Baráti üdvözléssel mindnyájatoknak András, Gabi

Beograd, 1966. október 29.

Kézzel írt képeslap.

f.

Darvalics József és Szabó Józsefné Cseres Tibornak

Balatonfüred, 1966. december 19.

Tisztelt Cseres Úr!

Nemrég mutatták be Balatonfüreden a „Hideg napok” című filmet. Bemutatás előtt és után nagyon keresett lett az Ön könyve és a mű ismerői sokat vitatkoznak úgy a téma felett, mint a rendezői megoldásokon. Balatonfüredi Hajógyár könyvtár, valamint Községi Könyvtár olvasó tábora tisztelettel meghívja Cseres Urat, Kovács András rendező úrral együtt egy író-rendező-olvasó találkozóra.

Tisztelettel

Darvalics József Szabó Józsefné
kultúrfelelős könyvtáros

Balatonfüred, 1966. december 19.

Géppel írt levél.

g.

Aszódy János Cseres Tibornak

Bukarest, 1966. december 21.

Kedves Cseres Tibor,

Megkértem, önhibámon kívül. Október utolsó napjaiban érkeztem haza, egyes restanciák felszámolása után azonnal nekiláttam az előszónak. A szerződés értelmében egy ív terjedelmű lehetett, én eleinte úgy képzeltem el, legfeljebb háromnegyed ívet írok, hiszen a regény maga is rövid, a túlméretezett előszó rátelepszik. Ennek ellenére az első változat, úgy ahogy a gépből kijött, a maximális 20 oldal helyett több mint 30 oldalon terpeszkedett el. Ezután jött a szűkítés és a történésekkel folytatott vita, elsősorban Bányai Lászlóval, aki amellet, hogy történész, tanárember is, és rendkívül precíz. Szórol-szóra olvastuk el a szöveget, nem is tudom, meddig tartott, oldalanként dolgoztam át, nem is tudom, hányszor.

Mindent összevetve: igen nehéz munka volt, felelősségteljes, jó definíciókat, jellemzéseket akartam adni, röviden és pontosan formulázni, a történelmet összekötni az irodalommal általában, és könyvvel elsősorban stb. És mindezt mindössze egy íven! Megvártam, míg Oláriu, a szerkesztő, mint a Kiadó álláspontjának képviselője, elolvassa. Miután ez is megtörtént, most postázom. A nagy felelősséggel járó munka lélektani nyomásához hozzájárult az a lelkiismereti presszió is, hogy én megígértem neked, gyorsan küldöm, mégis kések, így azután meg lesz rólam a véleményed. Kérlek, ne nehezted.

Az előszó különben még így sem teljes. Körülbelül félfoldalnyi terjedelemben hozzákerül az a tény, hogy Móricz Zsigmond, amikor a Rózsa Sándor trilógia második kötetét írta, a szabad rablás prédájául odadobott rá faluban „vonta össze” Rózsa Sándor „szemöldökét”. A regényfolytatás két hónappal az újvidéki vérengzések után jelent meg a Kelet Népében, majd könyvalakban. Erre vonatkozólag Balogh Edgár így ír a Korunk 1959 júniusi számában („A Móricz-problematika”): „A regényfolytatás, majd maga a kötet világosan beszélt. Olvasói értették. Igaz, hogy a Kelet Népének 600 előfizetője volt, s a regény sem jelent meg nagyobb példányszámban 2000-nél... Mondjuk ki nyers őszinteséggel, hogy Rózsa Sándor szakítása Kossuth táborával („valamit sügött Szellő Iova fülébe”, aztán elvágatott, úgy, hogy „talán meg sem állt a csillagokig”) közérthetően azoknak szólt, akik a szovjetellenes rablőháború bizonytalan esélyire való tekintettel Kossuth százados jelszavait szedték elő, s a nyugati imperialista hatalmak polgári demokrácia frazeológiájával kacérokodtak osztályuralmuk megmentésére.” Ezt a részt a 14. oldal első bekezdése után akarom bedolgozni, az utolsó rész kihagyásával, mint a haladó magyar értelmiség egyik nagyjának állásfoglalását a „razzia” ügyében. Mi is volt Rózsa Sándor szájában Móricz Zsigmond akkor nagyon is aktuális igaza?

Az előszóban, az említett okok miatt nem „fért” be életműved méltatása. Ezt úgy szeretném megoldani, hogy majd fülszöveget ír a kiadó, és elébe odakerül a fényképed is. Arra kérünk, légy szíves küldj el nekünk egy, az írói aktivitásodat bemutató szöveget, és egy jó (éles) fényképet. Kellő dokumentáció hiányában a fülszöveget itt bajosan tudjuk megoldani, egyes munkáid nincsenek birtokunkban, még a Hideg napok dráma sem. A magam részéről szeretném, ha bevennéd a „Fekete rózsát” is, melynek közeli megjelenéséről a ma reggel befutott „Könyvtájékoztató” decemberi számából értesültem. Már biztosan a piacon lesz, mire a Hideg napok román fordítása napvilágot lát. A tájékoztató, persze, elkészülhetne itt is, de én a rövidebbik utat választottam, amikor a kiadónak javasoltam, kérjük a szerzőtől. És, hogy úgy mondjam a „pontosabbik” utat is, mert így biztosan nem lesz hézagos. A szöveget és a fényképet, kérek, küldd el a kiadó címére. Minél hamarább! A fordítást most nézi át harmadszor Oláriu, az előszó tulajdonképpen készen van.

Megbeszélésünk szerint, és beleegyezésedet bírva, a román szöveget küldöm el. Remélem kedves feleséged könnyen „elbánik” velem. Utólag mondok köszönetet a „Magyarország és a második világháború” kötetért, amely, mint a szövegemből is kiténik, nagy segítségemre volt. (A „Könyvtájékoztatóból” látom, hogy most jelenik meg a 3-ik kiadása!) Érdeklődéssel és izgalommal várom véleményed, addig is nyugodt, békés és boldog ünnepnapokat kívánok neked, és családodnak.

Baráti üdvözlettel Aszódy János

Bukarest, 1966. december 21.

Géppel írt tisztázat.

h.

Róka József Cseres Tibornak

Nagymaros, 1966. december 24.

Kedves Barátom!

Csak most kerültem abba a helyzetbe, hogy a „Hideg napok”-at elolvashattam. Gratulálok! Kitűnő írás. De, talán nem is tudod, hogy ki az, aki így betör otthonodba? 1962, nyár utolján találkoztunk Nagymaroson. Egy ingatlan eladási ügyben kerestél föl. Házam verandáján beszélgettünk. Beszélgetés közben jöttünk rá, hogy sok ismerősünk - közös élményünk van. Kolozsvár 1944. Tompa Pufiék! Te - mint mondtad - a mellettünk lévő lakásban laktál stb. Azután Újvidékre került sor. Megemlítettem Neked, a csodával határos menekülésemet a levante otthonból, Kovarcz kezéből. Majd rátértem egy másik esetemre, ami miatt „Vogel frei” lettem, az 1939. januári lovasberényi „affairemet”. Kérek, hogy a Széchenyi Könyvtár zárt kiadványok osztályáról a „Magyarság”-nak abból a példányából, amelyik ezzel az esettel foglalkozik, másolatot szerezni szíveskedjél. Ezt meg is ígérted, és nem rajtad múlt, hogy az eredménytelen lett, amiről értesítettél. (Közben megszereztem.)

Most, hogy könyvedben az újvidéki esetet leírtad, szerettem volna a könyvből egy példányt megvenni. Sajnos, azt itt kapni nem tudtam... Közös barátunk - akihez tőlem menni szándékoztál, Török Rezső is elment. Mint olyan sokan a nagy idők tanúi...

Boldog Újévet kívánva, sok szeretettel köszönt tiszteled Róka József

Nagymaros, 1966. december 24.

Géppel írt tisztázat.

i.

Névay Dénes Cseres Tibornak

Kedves Cseres Uram,

elolvastam a „Hideg napok”-at és megnéztem a filmet. Azért írok Önnek, mert 1942. január 18-tól Újvidéken voltam, mint akkori budapesti ügyvéd 20-án tárgyaltam az újvidéki törvényszéken - halálosan érdekes ügyet - 21-én reggel akartam hazautazni, de már nem lehetett. Az állomásról vittek vissza a városba. A levante otthonból a Futaki úti tűzér laktanyába vittek, onnan 23-án kora du. indítottak a sportpályára, és útközben fordítottak vissza a városba.

Sok mindenről tudnék ezzel kapcsolatban beszélni Önnek... Addig is engedje meg, hogy ezúton gratuláljak remek munkájához...

A remélt találkozásig is szíves üdvözlettel Dr. Névay Dénes

Kézzel írt levél, dátum nélkül.

1967

a.

Aszódy János Cseres Tibornak

Bukarest, 1967. március 11.

Kedves Barátom,

Megkaptam és köszönöm február 28-i dátumot viselő lapodat. Ezen a napon még nem lehetett kezeid között a kiadó által - végre és mégis - elküldött előszó. Körülbelül tíz nappal ezelőtt indították el. A félreértés - mert bizonyára erről van szó - több forrásból ered. Az egyik forrás az, hogy mi, ketten, megegyeztünk, én közvetlenül küldöm el neked a kéziratot, mert ez az út rövidebb, és mert, tudomásom szerint, nem tartozott a kiadó szokásai közé az előszavak előzetes bemutatása. Magyarázatomat elfogadtad, és mondtad, nem fogod hivatalos úton kérni a kéziratot. A második számú forrás az lehet, hogy én bizony elkéstem, mert az előszó rengeteg gondot okozott. Meg kellett magyaráznom egy adott történelmi korszakot, és ehhez tapadóan egy nagyjértékű könyvet, anélkül, hogy erre, vagy arra akár féllépést is tennék. Olyan előszó kellett, amivel operatív módon lehetett dolgozni, hogy a könyv minél előbb a piacon legyen. Miután én elkéstem - feltételezem ez volt az oka - a hivatalos kérés mégis megjött, és a kiadó negatív választ adott. Azt hiszem erre hivatkozol, amikor azt írod, „a kiadó olyan természetű levelet küldött a Jogvédőnek, ami fölöslegessé tette válaszomat”. Feltételezem, nem bíztál abban, hogy a kézirat, amely tőlem érkezett, végleges és hivatalosan elfogadott írás. Közben azonban a kiadó, belátva hibáját és eddigi szabályait félretéve, mégis elküldte az előszó szövegét. Miután egy szokatlan szerkezetű előszóról van szó - a címe is ezt mutatja: „Előszó helyett” - a kiadóval megegyeztünk, hogy - ezt már közölte veled - életműved méltatása külön történik. Ehhez - miután nem válaszoltál - beszereztük a szükséges adatokat és egy jó fényképet is. Mindent összevetve: a könyv a nyomdában volt.

Nem ismerem a kiadó levelének szövegét, vajon valóban olyan természetű volt, hogy - amint írod - „le kell mondanom arról, hogy román nyelven olvasható legyen a H. N.”?

Ez a könyv sokféle szempontból nemcsak nagyjértékű, de igen bátor írás. Nem véletlen, hogy a magyar prózatermből válogatva éppen erre esett a választásunk. Viszont csak úgy lehetett kiadhatóvá tenni, ha ilyen természetű előszóval vezetjük be. Egyébként a román olvasó, aki nem ismeri az újvidéki „razzia” történetét és az odavezető történelmi út eseményeit, nem értené, vagy félreértené a szerző szándékát. Közben nálunk a filmet is bemutatták. Itt háromszor néztem meg, hogy érzek-e, hogyan reagál rá a közönség. A film - egyes lapjainkban szokásos pontozásos rendszer szerint négy ponttól egy pontig - három pontot kapott. Azt hiszem, azért nem négyet, mert nem minden filmkritikus értette meg pontosan, miről van szó. A mellékelt bírálatot olyan kritikus írta, aki előzőleg elolvasta bevezetőmet. Ezért kezdi így cikkét: „A Hideg napok film megértéséhez feltétlenül szükség van néhány történelmi természetű körülmény tisztázására.” Ne érts félre, levelem nem védőbeszéd az előszó mellett, hanem annak feltétlen szükségességét akarja kihangsúlyozni: könyved minél előbb jelenjék meg románul, mert ilyen művekre nagy szükség van. Ezenkívül: már készülök, hogy közvetlenül a megjelenés után, hosszabb tanulmányban méltassam a Hideg Napokat a Korunkban, mint egy olyan jelenséget, amely irodalmi, történelmi, etikai-emberi szempontból egyaránt egyedülálló. Értesítelek továbbá, hogy a romániai magyar középiskolák 12. osztályos irodalomtörténetében, az én javaslatomra, felveszik a Hideg Napokat is. Mindebből kitűnik, hogy mindenki igen fontosnak tartja a H. N. gyors megjelenését, kár késlekedni. Hangsúlyozom, az a tény, hogy a kiadó az eddigi szokások ellenére végül mégis elküldte az előszót, véleményem szerint szintén amellett szól, hogy kötetedet minél gyorsabban ki akarják hozni. Remélem, hogy hiába fecsegetem ennyit, közben már válaszoltál is a kiadónak. Szívesen elolvasnám a Fekete Rózsát: az eddig, általam elolvasott méltatásokból úgy érzem, olyan írásról van szó, amit fordításra ajánlhatnék, avec ce chance de succes.

Üdvözöllek Aszódy János

A Móricz-vonatkozásokat idő-és helyhiány miatt már nem tudtam bevenni (dec. 4-i levelem).

Bukarest, 1967. március 11.

Gépirat, kézzel írt kiegészítéssel.

c.

György Ema Cseres Tibornak

Brescia, 1967. augusztus 1.

Kedves Maestro!

Nem is tudom, hirtelenében hogyan szólítsam meg Önt. Az „Uram” kifejezés nem fejez ki semmit, az „Eltárs” jól meghatározott alkalmakra való, a „Mester” hajdani, tisztos értelmét elveszítve az utcára, sőt az útféltre került. Itt Olaszországban azonban Maestro megőrizte a reneszánsz-időből származó szép jelentését: olyan művésznek adják, akitől tanulni érdemes és dicsőséget képvisel. Nem tudtam olyan címet találni, mely Önre jobban ráillene.

Kérem, vegye szó szerint, ha azt mondom, hogy ajándéka meglepetést, örömet és megtiszteltetést jelent számomra s érte igaz szívemből hálás vagyok. Nem érdemeltem meg, de a legszebb ajándékokat nem szokás megérdemelni. Igen, olvastam a Hideg napok-at (bár a professzionális irodalomságba csak úgy bele-bele kóstoltgattam, de talán nem üres hiúság az a meggyőződés, miszerint úgy az íráshoz, mint a zenéhez van fűlem, mely meghallja, ami meghallani való) és a sok közepszerűség között úgy villan fel előttem, mint a láng. Egy név, mely csak egy volt a sok között, kiugrott és kinőtt. Egyszerre szembetalálkoztam a MŰVÉSZETTEL, aki közönségére szegezve szemét, így szól: Nézd és lásd, ez az igaz, ilyen az ember, mikor nem is a legrosszabb, nézz magadba, és mondd meg, jobb lettél volna, ha te vagy az ő helyében? Gondolkozz, szégyenkezz és tanulj!”

Az én hangom, sajnos, nem volt elég erős ahhoz, hogy az itteni irodalmi maffia szövevényeiben döntővé válhasson : tudom, hogy a mű másol megkapta a megérdemelt elismerést: annál rosszabb annak, aki megfosztotta magát tőle.

A novellákba még éppen csak belekezdtem: az elsőre - az álmban éneklő csángóasszonyra - örömmel ismertem rá, mert annakidején már olvastam volt (azt hiszem az ÉS-ben, mikor még járt nekem, mert egyébként hol másutt?), és még élenken emlékeztem rá. Most még csak arról a gyönyörű székely nyelvről (vagy inkább „stílusról”) szeretnék megemlékezni, mely annyira nem modor, hogy az írónál akkor is felszínre bukkan - szerencsére - mikor nem is akarná. Istenem, nekem már sokszor előbb jutnak az olasz szavak eszembe: mordente, mely a mesterműnek életét, „harapását” jelenti, mellyel megragadja az olvasót, genuinita, az eredetiség, való, valódiság, misura, a mérték, amiről aztán az ezeroldalú, de minden nyelven egyet jelentő szépség származik. Most pedig egy okkal még többem van arra, hogy hálás legyek kedves jóbarátomnak, Takács Tibornak, ki annak idején megírta, hogy említést tett rólam, miszerint olvastam a Hideg napok-at...

Őszinte szívvel, újból megköszönve az ajándékot s a megemlékezést igaz tisztelettel, melegen üdvözölöm

Dr. György Ema [Emese?]

Brescia, 1967. augusztus 1.

Géppel írt tisztázatot.

d.

Kovách Aladár Cseres Tibornak

Zürich, 1967. szeptember 21.

Kedves Tibor,

könyved megjárta utánam Párizst, Zürichet, míg itt utolért, pihentetőn, nagyon elgondolkoztatón, némi utakat bejárva az emlékek ösvényén, a zöld levél árnyékában töltöttem véle két napot. Köszönöm, hogy küldted, s köszönöm a gondolatot, hogy küldeni érdemes. Sokszor megrázott. Mindjárt a gyergyói nyitány, - ettől kezdve úgy olvastam már, mint éveid állomásait. Különös, régen még úgy éreztem, hogy alkotóként Szabó Lőrinc mögé zárkózol föl, s íme, a kötet a késői MórícZ Zsigmond útja: amikor az élet riportot dob fel, s ez válik magasrendű írásművészetté. Rövid a lap. Írok majd még egyszer.

Addig is igaz szeretettel öllelek Ali

Kelt Zürich, 1967. szeptember 21.

Képeslapra kézzel írt levél.

1968

a.

Márton László Cseres Tibornak

Párizs, 1968. január 12.

Kedves Barátom,

Udvariatlanságban vagyok ludas, azért mentegetőzőm. Köteted idejében megkaptam, de feleségem elvitte Normandiába, és a tengerparton a cím kiesett belőle, csak most szereztem meg a Műhely listájából. Ezért csak most köszönhetem meg hálásan figyelmedet és az élményt, melyet a kötet olvasása okozott. A véleményem elmondtam az éter hullámain, és nyomtatásban is meg fog jelenni az Új Látóhatárban. Így kutyafuttában csak annyit, hogy fura módon minden háborús novellád felette áll a többinek: egyéni, modern elbeszélő technikád itt érvényesül a legjobban. Mindenesetre rangos, kitűnő kötet, ideje lenne, hogy a Hideg napok vagy más kisregényed idegen nyelven is megjelenjen - úgy értem nyugatin.

Látom új kisregényedet a Horváth Béla féle Látóhatárban, megint csak izgalmasnak jónak ígérkezik. Kár, hogy a dolgok furcsa konstellációja miatt a legjobb magyar írók éppen itt kényszerülnek publikálni.

A könyvet még egyszer köszöni, és kézzelírását küldve üdvözlő Márton László

Nem lenne kedved alkalomadtán nálunk is publikálni? Novellát, cikket, amihez kedved van. A Jogvédő általában kiküldi a nekünk szánt kéziratokat.

Párizs, 1968. január 12.

Gépirat, a Magyar Műhely Szerkesztőségének céges levélpapírján.

b.

Marton Lajos Cseres Tibornak

Jeruzsálem, 1968. február 24.

Kedves Cseres Tibor,

ismeretlenül, kéréssel fordulok Önhöz, s így hát előbb bemutatkozom. 1910-ben Nagyszalontán születtem. Egyetemet Kolozsváron végeztem. Voltam munkaszolgálaton, deportációban. 1945 óta jelenlegi tartózkodási helyemen vagyok. 1950 óta a rádiónál dolgozom, s ezenkívül magyar zsidó, s különösen erdélyi zsidó vonatkozású dolgokat publikálok, főként héberül, de néha magyarul is az itteni magyar nyelvű napilapban, más helyen is.

Az Ön munkásságát elég jól ismerem. A „Hideg napok”-ra már akkor figyeltem, amikor még aránylag kevesen, amikor csak folyóiratban jelent meg. Később megszereztem több verzióját, színmű formáját, legutóbb a film forgatókönyvet is. A filmet is láttam. Tavaly, amikor még Tel Avivban volt magyar követség, bemutatták, meghívottaknak. Nagy hatással volt a kitűnő film azokra is, akik a magyar szöveget nem értették meg. Igen jó közönség volt jelen és a filmnek jó volt a sajtója is, mind héberül, mind pedig más nyelven. Csécesei ügyvivőtől és Zagyi kulturattachétól akkor úgy hallottam, hogy tárgyalnak a film rendes mozikkban való bemutatásáról is. Eközben a követség elment s most ilyesmire - magyar film bemutatására - alig kerülhet sor. Remélhetőleg később majd megváltozik a helyzet. A könyvről, a filmről annak idején beszéltem a rádióban. Persze igen pozitív értelemben.

Éppen azért, mert az Ön írásait kedvelem és Önt becsülöm, bátorkodom most kérésrel fordulni Önhöz, nem is éppen kis kéréssel. Két tudományos mű számára - egyik angolul, másik héberül fog megjelenni - erdélyi címszavak írását vállaltam. Mondanom sem kell, hogy nem könnyű ezt a szóban lévő területtől ily nagy távolságban jól megcsinálni. Most az egykori bözödújfalusi proselyita zsidók, volt szombatosok kérdésével foglalkozom. Hogy ez ügyben Öntől kérjek segítséget, arra az ÉS-ben „Régi dicsőségünk” címmel megjelent írása adta az indítást. Hisz végül is Nyárádszereda, jeruzsálemi perspektívában igazán nincsen messze a Küsmöd folyó partjától, Bözödújfalutól.

A probléma a következő: az erdélyi szombatosság késői, őszi virágzásának helye volt Udvarhely megye és különösképpen Bözödújfalunál. Talán azt mondhatnánk, ott volt a végállomása. 1868-69-ben aztán - amikor erre a törvényes lehetőség megnyílt, a bözödújfalusi székely szombatosok áttértek a zsidó hitre. Hitközségük életére sok és érdekes anyagom van. Héberül erről eddig nem írtak, a héber historiográfiában egyedüli téglá lesz az épületben, amit én tudok majd megalkotni. Teljes mértékben hiányzik azonban számomra a történet záró része. Mi lett a bözödújfalusiakkal a vészkorszakban, 1940-1945-ben. Úgy tudom, hogy 1940 őszén valamelyes magyar jogszabály (törvény vagy rendelet?) kiterjesztette a zsidó törvény hatályát Erdélyre is. Ennek a jogszabálynak egyik szakasza (a szövegre tudományos idézés apparátusával volna nagy szükségem) úgy intézkedik, hogy az nem fog vonatkozni a bözödújfalusi proselyitákra, ha hat hónapon belül valamely keresztény hitfelekezetre áttérnek. Igaz-e, hogy volt ilyen törvényes intézkedés? Ezt jogtörténész könnyűszerrel megmondhatja, s Ön biztosan ismer olyan embert, aki az ilyen dologban járatos. Mint Budapesten élő erdélyi biztosan kapcsolatban áll más erdélyiekkel, székelyföldiekkel, Udvarhelyszékiekkel. Tőlük megtudhatná, mi lett a proselyiták sorsa. Állítólag egyesek unitáriusok lettek, mások megmaradtak zsidónak, és így sorsuk azonos lett a többi zsidóéval, talán a marosvásárhelyi gettón át Auschwitzba kerültek. Jött-e közülük valaki vissza? Mi most a helyzet.

Mindezen konkrét kérdésen kívül minden érdekelne, amit e tárgyról közölni tud velem. Tisztán tudományos célt szolgáló munkát segít elő szívességével, amelyet előre is hálásan köszönök.

Igaz híve: Dr. Marton Lajos

Kolozsváron néhai Bíró Vencel tanítványa.

Jeruzsálem, 1968. február 24.

Gépirat, kézzel írt kiegészítéssel.

c.

Cseres Tibor dr. Marton Lajosnak

Budapest, 1968. március 22.

Kedves Uram, ne haragudjék, hogy válaszzal hetekig várokztattam, de bizony az a helyzet, elég messzire esik mostanában Bözödújfalunál Budapesttől. Különösen, ha valamit pontosan akar az ember megtudni. Nem volt könnyű hát érdeklődésére hiteles adatokat találnom. S hogy mégis találtam, az egy kicsit a szerencsém múlója: éppen nálunk járt egy bözödi származék. Hadd kezdjem a bözödújfalusi prozeliták dolgát mindjárt 1944-ben, mert az ún. zsidó törvények egyre fokozódó szigorodásai - paraszt emberek lévén - csak akkor érintették őket. Harminc családról volt szó, mintegy 300-350 személyről. Ezek abban az időben még tartották magukat a vallásuk előírta rítushoz. Ezt mindenki tudta róluk, s azt is, emellett székely származásúak. Ezért okozott meghökkenést, hogy az 1944 nyarán végrehajtott ún. gettózás idején az alsóbb állami szervek (jegyzők, csendőrök) a rendelkezéseket betű szerint megtartva őket is beteretelték, vagy beteretelni szándékoztak. Aggályoskodó felterjesztések és mentesítési javaslatok mentek a belügyminisztériumba, a miniszterelnökségre. Közben a bözödi székely-zsidók egy része már feltétlenül bekerült a marosvásárhelyi „táborba”. A mentesítő rendelkezés végül is megszületett s a bözödújfalusiak elhagyhatták Marosvásárhelyt. Három-négy család azonban nem hagyta el a gettót, vállalta az egyetemes zsidóság sorsát, a szegénybélyeget és az elhurcoltatást is, s nagyrészt a gázkamrákban elkövetkező megsemmisítést is. Ezek a családok hihetőleg csupa felnőttekből álltak. Gyermekkel nehezen képzelhető el a szolidaritás ilyen foka. Egyszerű parasztembereknél, a helytállás, önfeláldozás, még vallási fanatizmust feltételezve is szokatlan. Valamiféle személyes indítéknak is lennie kellett, s ezt meg is találtam: volt egy férfi a bözödújfalusiak között, aki származása szerint nem székely, hanem máshonnan érkezett valódi zsidó volt, és csupán benősült. A mentesítő rendelkezések őreá nem vonatkoztak. A felesége nyomban úgy határozott, hogy mellette marad. A férfi emberi becsülete, valamint a házaspár iránti együttes rokonérzés adta aztán azoknak a családoknak az elhatározáshoz a döntést, hogy az elhurcolásra ítélték sorsát vállalják.

A gettót elhagyókat aztán a hivatalos szervek megbízottai igyekeztek meggyőzni arról, hogy helyesebb lenne, ha további „félreértések, kellemtlenségek” elkerülése végett, valamely keresztény felekezetbe lépnének. Többen unitáriusok lettek ekkor a bözödi, s néhányan reformátussá.

Mint hallom, az elmúlt két évtized alatt Bözödújfalun is körülbelül úgy hanyatlott a vallásos élet, mint a népi demokráciákban egyebütt is. A vallási közömbösség uralkodik a fiatalok körében, s a családok nagyrésztében is. Amikor 1960-ban lehetőség nyílt, hogy a romániai zsidóság legálisan kivándorolhasson Izraelbe, a lehetőség a prozeliták számára is kínálkozott. Bözödújfaluból három család jelentkezett, és költözött ki. Mint hallom nem annyira a vallásos buzgóság, hanem inkább az életkörülményekkel való elégedetlenség miatt. Erről azonban soha nem lehet bizonyosat tudni. E három család fő egyikének nevét ki tudtam deríteni: Rózens (Rosencz?) Lajosnak hívják, és ő is származás szerinti zsidó. Sőt, alighanem azonos azzal a személlyel, akit az imént név nélkül említettem, akit felesége és hívei önként követtek a szenvedésbe. Érdemes lenne megkeresni és megtalálni őt Izraelben. Hatvanéves férfi lehet. Esetleg valamivel idősebb.

Két-háromnapos levéltári kutatással megtudhatnám még a mentesítési rendelkezések számát, esetleg a felterjesztéseket, de azt gondolom, a lényeg holmi aktaszámok nem érintik.

Ha valami jelentős adat még tudomásomra jut, megírom Önnek. Remélem, ezeket a sorokat is használhatja munkájához.

Személyemre és írásaimra vonatkozó kedves sorait nagyon köszönöm.

Baráti üdvözléssel ismeretlenül is Cseres Tibor

Budapest, 1968. március 22.

Gépell fogalmazvány.

d.

Kresz Mária Cseres Tibornak

Budapest, 1968. március 5.

Kedves Cseres Tibor!

Engedje meg, hogy mint a Néprajzi Múzeum egyik legrégebb munkatársa reflektáljak „Alig múzeum” című írására. Örülnék, ha cikke nyomán a sajtóban, az irodalmi és értelmiségi köztudatban olyan féle vélemények hangzanának el, amelyek arra kényszerítenék az illetékeseket, hogy végre cselekedjenek a Néprajzi Múzeum érdekében. Ahogyan korábban a sajtó és a közvélemény nyomására történt döntés a szabadtéri múzeum ügyében, miután emberöltők óta haboztak.

Legsürgősebb a kiállítás ügye. A Várba tervezett épületet ideiglenesen (vagy véglegesen?) lefűjták. De helyére nem terveztek semmit, legfeljebb virágágyat. Véleményem szerint, ha erre a helyre egy modern kiállítási csarnokot terveznének, az olcsóbb lenne, mint egy teljes múzeum. Ide olyan kiállítást tudnánk rendezni hazai és nemzetközi gyűjteményeinkből, amely Magyarország egyik legszebb látványossága lenne. Emlékeztetem az 1964-es Magyar Népművészeti kiállításra a Múcsarnokban, 20 év egyik legnagyobb kiállítási sikerére.

Nem tartom megoldásnak azt, amire a cikkben idézett kollégám célzott, hogy ideiglenesen, 12 évre rendezzünk valahol kiállítást. Épület átalakítás kiállítási célra, kiállítás rendezése, óriási befektetés, viszonylag rövid időre, - és utána kezdetjük előről! Nem tartanám megoldásnak azt sem, ha a Nemzeti Galéria épületét kapnánk, ezt az épületet nem tudnánk stílszerűen és gazdaságosan hasznosítani. (Különben sincs igaza az unokahúgocskának, az még nem baj, ha kicsi a terem, attól lehet tartalmas a kiállítás.)

A Várba tervezett Néprajzi Múzeum épület-terveinek egyszerűsített változatát kellene elkészíttetni, csak kiállítási termekkel, a nagyközönséget szolgáló termekkel, - ennek költségeit elő kellene teremteni!

...

Köszönöm, hogy foglalkozott velünk, és kérem ne tekintse a Néprajzi Múzeum kérdését befejezettnek vagy lezártnak.

Tisztelettel egy „alig-muzeológus”, Kresz Mária tudományos főmunkatárs

Még sok más baj is van, de ezeket nem akarom most felsorolni!

Budapest, 1968. március 5.

Gépirat, kézzel írt kiegészítésekkel.

e.

J. V. Szalimon Cseres Tibornak

Kedves Tibor Bátyám!

Eloolvastam az „ÉS”-ben szép kis írását a Kreml-i találkozásokról. Gondolom lesz még folytatása és „magyar szemmel” láthatjuk mindazokat az eseményeket, amelyek Gorkij-napok idején zajlottak le Moszkvában. Hogy vannak, mi újság Magyarországon, az Írók Szövetségében? Tudom, hogy Darvas elvtárs Romániába utazott, már alá is írta a munkatervet. Moszkvai tartózkodása idején azt ígérte, hogy visszatérte után azonnal elküldi nekünk azoknak az embereknek a listáját, akik ez évben jönnek hozzánk, valamint azokét, akik részt vesznek majd a fordítói és kiadói vegyes bizottságban a magyar fél részéről. Sajnos, ezidáig még nem kaptunk semmit. Ha lehet, valamilyen udvarias formában tolmácsolja, kedves Tibor bátyám, ezt a kérésünket Darvas elvtársnak.

Magam részéről bátorkodom még egyszer ismételni kérésemet: ha mód van rá, küldje az Írószövetségünk címére a következő könyveket: 1. Cseres Tibor: Fekete rózsza, 2. Gáll István: Csapda, 3. Erdős László: A Hegedűs-ügy, és ha Magyarországon lehet valahol kapni, Szabó Gyula: Gondos-atyafiság átdolgozott egykötetes regényét, amiért igen hálás leszek. Igaz barátsággal és tisztelettel

Szalimon

Kézzel írt levél, keltezés nélkül. A neki küldött szállítási igazoláson 1968. május 14. dátum áll.

f.

Örkény István Cseres Tibornak

Budapest, 1968. szeptember 5.

Kedves Tiborkám!

Köszönöm regényed. Már-már azt hittem, mindketten leállunk ezzel a témával, de látom, neked még van róla mondanivalód, - és milyen fordultatos, cselekményes a regény!

Gratulálok és szeretettel ölelek

Örkény István

Budapest, 1968. szeptember 5.

Kézirat.

Örkény István Cseres Tibornak

Kedves Tibor!

Kérlek, érett megfontolás után átírtam a „Halhatatlanok” című kis írás második oldalát. Kérlek, cseréld ki a két oldalt. Nincs nagy különbség, de a régi fogalmazás félremagyarázhatóbb volt, mintha ez az írás a párt vezető szerepe ellen íródott volna, amiről szó sincs. Ölel Ö. I.

Kedves Tibor!

Azt a kérdéses írást ma reggel átírtam, és most az az érzésem, hogy nem lesz vele baj. Bár az én érzéseim sokszor csálnak, csálnak.

Ölel Ö. I.

Gépirat, keltezés nélkül.

g.

Cseres Tibor Kereszthy Józsefnek

Budapest, 1968. szeptember 12.

Kedves Barátom!

Ismeretlenül is, lám félreértés támadt köztünk, s Te már talán neheztelsz is rám, olyan feladat elmulasztása miatt, melyet én nem vállaltam és nem is vállalhattam.

Élő írók könyvéről esztendőök óta nem írok s az a kérésed, hogy könyvedről recenziót írjak az Élet és Irodalomba, alapvetően ellenkezik kialakított szokásommal s a lappal kötött megegyezésemmel. Ha ez esetben mégis kivételt próbálnék tenni, jó előre meg kellene találnom azt a védekezési formulát, amellyel a következő hónapokban bizton jelentkező 10-15 könyvismertetés-igényt elháríthassam. De nem is látom okát, hogy megtörjem szerződésben szabályozott s eléggé terhes kötelezettségemet az olimpia miatt, mely könyvednek kétségtelenül irigylésre méltó aktualitást és kelendőséget fog kölcsönözni.

Azután: csakis olyasmiről szoktam írni, ami érdeklődési körömből spontán következik, vagy ami készülő munkám valamelyikével megyés. A nézősportok és a világversenyek viszont meglehetősen távol állnak tőlem és érdeklődésemtől. Talán korom miatt?

Hallom, hogy könyvedből két példányt is küldtél számomra, s ráadásul egyiket dedikációddal láttad el

Sajnos, csak a második jutott el hozzám, s ezt alighanem visszaküldenem illik. Ha az aláírással ellátott kötet hozzám jut, azt természetesen megtartom és megbecsülésem jeléül polcomra helyezem, ilyen jellegű munka úgyszíncsen könyvtáramban. Emezt a példányt ugyanis átolvastam, sőt elolvastam és mondhatom, a maga nemében kitűnő munkának tartom. Nekem sokminden újdonsággal szolgált, noha régi dolgokat összegez. Zavarna azonban, ha erről nyilvánosan kellene beszélnem, merthogy soha még hasonló munkát nem olvastam, s az összehasonlításra semmi alapom nincsen. Lévé, hogy a sport jelentőségének elismerése mellett a róla szóló hírlapi tudósításokat sem szoktam elolvasni - még világversenyek napjaiban sem.

Szíves voltál ötletet is javasolni, hogy megkönnyítsd feladatodat: hogy az irodalmi olimpiák műsorra tűzésének követelését állítsam cikkecském tengelyébe. Ezt a fentiekből következően nem tehetem, s tovább azért sem, mert a Te ötletedet kellene felhasználnom, s csak talán akkor volna értelme szólnom róla, ha dicsérőleg és követelőleg magam is erőteljesen üthetnék a világközvélemény asztalára. Egyebek miatt, mondom, azért sem tehetem, mert szívből és mély meggondolásból is ellenzek minden versenyszerű vetélkedést írók és irodalmi alkotások között. Óhatatlan, hogy valamiféle pontozásos mérkőzésen ne az érdem húzza a rövidebbet.

Ennél többet, úgy hiszem, nem kell mondanom ahhoz, hogy esetleges neheztelésedtől eltántorítsalak. S nem mulaszthatom el az alkalmat végül, hogy a hozzánk tartozó hölgyek segítőkészségét és jóhiszeműségét megdicsérjem és megköszönjem. A Te nevedben is.

Üdvözöl Cseres Tibor

Budapest, 1968. szeptember 12.

Gépellt másodpéldány.

h.

Perjés Géza Cseres Tibornak

Budapest, 1968. szeptember 12.

Kedves Tibor!

Könyvedet megkaptam, igen köszönöm kedves figyelmedet. Gratulálok ehhez a nagy vissza- és beleérzéssel készült íráshoz: az atmoszféra - mint a „Hideg napok”-ban is - tökéletes. Ilyen volt a honvédség, és ilyenek voltak azok a napok! Még sok mindenről írhatnék, ami könyvedben tetszett, de gondolom az esztétikai jellegű megjegyzéseket sokkal hivatottabbaktól is megkaphatod, így ezekkel nem is terhellek, annál is inkább, mivel ajánlásod szerint is „szakmai” észrevételeket vársz tőlem, s a szakma alatt minden bizonnyal a katonai szakmát érted.

Csupán néhány megjegyzés az irodalmiságra. Nagyon tetszik szép, tiszta nyelvezeted és stílusodnak az a sajátossága, hogy nagy - sokszor nagyon nagy - dolgokat tudsz kimondani keresetlen, egyszerű eszközökkel. Ha valami, akkor a nagyképeség valójában messze áll Tőled. Magam részéről igen jól rezonálok filmszerű szerkesztésre is: az egymástól élesen elválasztott jelenetek filmszerű felvillantása teljesen azonos azzal, ahogyan azok az idők bennem élnek. Nagy hatással van rám az a mód is, ahogyan hétköznapi szavakkal tudsz elmondani borzalmas dolgokat (pl. a tizedelés, és Czákó öt golyóval történő hasba lövése - s milyen „szakszerű”: ilyen közelről valójában legjobbnak tűnik a hasra célozni, meg aztán legbiztosabb is, hiszen a fejre adott lövés esetleg a körülállókat veszélyezteti.) Említettem Neked, hogy az a novellád is, amelyben egy disznóölés-játékban végbement gyermekgyilkosságról írsz, igen hosszú ideig megülte tudatomat és lidérces nyomásként újra és újra visszatért. Így lesz, úgy látom a tizedelési jelenettel is. (Egyébként az a tudálékos Faragó kalandregénynek minősítette a könyvedet. Fantasztikus, hogy mennyire eltompult - vagy soha nem is volt meg? - benne a természetes józan ész és izlés a sok irodalomelméleti halandzsától.)

Na, de a katonai dolgokat! Mint már mondtam, ebben mester vagy, és nem hiszem, hogy akadjon ma író nálunk, aki ezt utánad tudná csinálni. Hogy írásod annyira hangulatkeltő, pontosabban atmoszférateremtő, abban döntő része van az olyan apró részleteknek is, mint a csendőrök és a halálraítéltek együtt végrehajtott, stramm megállása a 11. oldalon. („S a hat ember, mintha bölcsőtől fogva egy csupron, egy tejen, egy nadrágban nőtt volna...”) Persze, ez a jelenet nem olyan jelentéktelen, mint amilyennek látszik. Akinek van érzéke, főleg pedig tapasztalata, az jól tudja, miről van szó. És távolról sem arról van szó, amit gyorstollú kritikusaink reflex-szerűen megfogalmaznának: ti., hogy Cseres itt a fasizmus gépszerű embertelenségét akarja érzékeltetni az örök és a halálraítéltek pompásan fegyelmezett együttesében, hanem sokkal inkább arról a csapattisztai élményről van szó, arról a rendkívül mélyértelmű pedagógiai gyakorlatról, aminek célja az volt, hogy az ilyen, a tájékozatlan szép lelkek számára cirkuszi mutatványának számítók kiképzéssel gyúrjunk egységes masszává a világ minden tájáról összeverődött, eltérően érző és gondolkodó emberek sokaságát, úgy, hogy a végén már maguk is azt higgyék, hogy mindig is „egy csupron, egy tejen éltek...” Aki ismeri a háborút, aki egyszer is érezte azt a furcsa csikarást a hasában, amikor löni kezdenek, az azt is tudja, hogy ennek a „lélektelen drill”-nek milyen óriási jelentősége van a háborúban, milyen hatalmas segítséget jelent parancsnoknak és alárendeltnek egyaránt, amikor halálos kockázattal járó feladatokat kell végrehajtani.

Írásaidban igen nagyra értékelem, hogy személyes tapasztalataid alapján tudod, hogy a régi honvédség nem olyan volt, amilyennek szokás lefesteni, és ebből a meggyőződésedből nem is vagy hajlandó engedni. A honvédség a Te leírásodban olyan amilyen egyáltalán lehetett, nem jobb, de nem is rosszabb. Hogy a hivatásos tiszteket negatívabban ábrázolod (Büky és Czákó), mint a tartalékosokat, hogy az intézményesen és szervezettelleg másodhegedűs válik végül is a főszereplővé, hogy amikor a nagy elhatározásokról van szó, akkor az, akinek hivatalból döntenie kell, nem tud dönteni, mindez nyilván személyes tapasztalataidból ered és abból az ellenszemből, amelyet Te minden megértésed ellenére is, osztozva az intellektüelek antimilitarizmusában, a hivatásos tisztek kasztjával szemben éreztél. Más kérdés, hogy ez az antipátia mennyire jogosult, és az is, hogy szükségképpen szűkkörű tapasztalásod alapján helyes-e egy ilyen általánosítás. Bizonyára sokszor az volt a helyzet, hogy a tartalékos tiszt intellektuálisan és morálisan jobban megállta a helyét, mint a hivatásos. Viszont nem tagadható, hogy ennek fordítottja is gyakran előfordult. Annak a valószínűsége, hogy a tart. ti. önállóban, az intézményes keretektől és beidegzésektől függetlenebbül tudjon cselekedni, természetesen nagyobb, kérdés azonban, hogy szem előtt tartva azt a funkciót, amit a hadseregnek bármelyik társadalomban is be kell töltenie, túlságosan nagy haszonnal járna-e, ha a ht. tisztikar túlságosan rugalmas lenne. A ht. tiszt kötelessége szinte, hogy bizonyos fokig korlátolt legyen, mert, ha lehetőséget adnánk arra, hogy elhatározásaiban a szűken vett katonai indokokon kívül még a nagypolitika tényezőit - amelyekről természetesen csak igen-igen hiányosan lehet tájékozódva - is figyelembe vegye, akkor könnyen odajuthatnánk, mint a latin-amerikai, vagy afrikai államokban, ahol a katonák politikai mérlegelése a katonai puccsok szakadatlan láncolatát idézik elő. Tulajdonképpen Te nem is kívánsz ilyet a ht. tisztektől s éppen ezért mikor olyan helyzetet írsz le, ahol valamilyen rugalmasabb döntésről van szó, rendszerint tartalékos tiszteket veszel elő. Legfeljebb azt hiányolom írásaidban, hogy a ht. tisztek személyéhez úgy kapcsolsz valamilyen emberi gyengésséget - pl. Bükynél a disznótoros ebéd iránti érdeklődését, mikor körülötte minden recseg-ropog, és Czákó nőzése -, hogy abból a tájékozatlan, vagy a régi tisztikarról csak ilyen információkat kapni akaró olvasó azt a meggyőződést merítheti, hogy bennünket a Ludovikán csak zabálásra és nözésre tanítottak.

És itt vagyok annál a pontnál, amiért így nekiódult a tollam - bocsánat, írógépem! Nyíltan megmondom - Neked talán említettem is - mérhetetlenül méregbe gurít, ha a régi tisztikarról sommásan kedvezőtlenül írnak. Én sok mindent elfogadok: valójában nem voltunk műveltek - de miért lettünk volna? talán bárhol és bármikor a tisztikar jeleskedett volna ilyen tekintetben? azután: az ún. értelmiségben ki volt akkor, és ki ma, a művelt? talán olyan sok van belőlük?, hogy elszakadtunk a társadalomtól és privilégizált helyzetünkben az emberek feje fölött éreztük magunkat - de, hát nem a feudális magyar társadalom helyezett bennünket érzelmileg, értelmileg és szociológiailag is erre a szintre? - hogy nem láttunk tisztán politikailag - ugyan ki látott itt tisztán? De nem fogadom el: hogy nem értettük a szakmát, hogy kötelességünk nem teljesítettük, és hogy kivontuk magunkat a harctéri próbatételből. Miután meggyőződésemet az előbbieken alapján ismered - ti., hogy a ht. ti. feladata a technikai végrehajtás, nem pedig a politikai mérlegelés - minden olyan követelés, ami túlmegegy azon, amit a tisztekkel szemben támasztunk, irreális, a régi tisztikar elbírálásánál egyedüli releváns szempont, hogy az adott keretek között megálltuk-e a helyünket vagy nem. Szerintem, igen. Éppúgy, mint a pedagógusok, a pénzügyőrök, a vasúti kalauzok, a postások stb. stb.

Ne érts félre! Nem azt akarom mondani, hogy Te ennek az ellenkezőjét akarod bizonyítani. Ismétlem, írásaid azért tetszenek, mert lényegében helyesen rajzolod meg a dolgokat. Viszont éppen azért, mert tapasztalataid alapján ismered a helyzetet, s mert igazságérzeted és írói felelősségtudatod nem engedi meg a hamisítást, joggal kérhetem Tőled, hogy készülő írásaidban, főleg pedig nagy regényedben - amelynek szélesebb tablójában erre módod is van - talán még jobban kidomboríthatnád, hogy az a polgári és hazafiúi kötelesség, ami az emberek nagy tömegére kötelező lehet, és ami egyáltalán reálisan elvárható, mélyen, alapvetően különbözik attól a hazafiságtól, amit itt Pesten egyes irkászok gőzös agyukban kiókumlálnak. Mert ez egy tartalom nélküli absztrakció, élettől idegen vágyálom, rosszul megemésztett olvasmányok alapján felállított filozófikus konstrukció, ha nem éppen az érzelmi és kollektív kötődésre való képesség hiányából eredő üres teoretizálás, esetleg a fejek és a lelkek összezavarására szolgáló cinikus halandzsza. Foglalkoztat a gondolat, hogy „Egy ludovikás visszaemlékezései” vagy hasonló címen megírjam életemet. Szeretném érzékeltetni az emberekkel azt, hogy mi a háború és a katonai hivatás és szeretnek elégtételt adni azoknak, akik - meggyőződésem szerint, legalábbis szubjektíve! - jó hazafiak, jó szakemberek és kötelességüket teljesítő katonák voltak, akik közül igen sokan egészségüket vagy éppen életüket adták azért, amit esküjünkben megfogadtak.

Erről van szó!

Figyelmedet még egyszer megköszönve, azon felül ilyen természetű eszmecserékre készen állva, baráti szeretettel üdvözöl és gratulál őszinte híved: Géza

Budapest, 1968. szeptember 12.

Géppel írt tisztázatot.

i.

Aszódy János Cseres Tibornak

Bukarest, 1968. november 8.

Kedves Barátom,

Idejében vettem leveledet (a levél keltét nézve kicsit irigyelvelek, szép lehetett októberben Visegrád) nagyon köszönöm adataidat, az egész curriculum vitae-t átdolgoztam. Én sem voltam itthon, Borszéken és egyebütt pihentem ki e viharos nyár viszontagságait, hazatérve az újsághalmazban felfedeztem E. Fehér Pál cikkét, amiről írtál, úgy, hogy a - most már nem „lappangó” - trilógia ügye is rendben van. Egyelőre úgy tűnik, hogy a kötet, amely közben már nyomdába került,

éppen a nyomdaviszonyok miatt csak a nyár elején jöhet ki. Előnyomulásának különböző fázisairól idejében értesíteni foglak. Nagyon köszönöm, hogy gondoltál rám, és elküldöd a Bizonytalan századot. Egyébként nem jutnék hozzá. Köszönöm azt is, hogy szóltál Örkénynek, juttassa el hozzám a Jeruzsálemi hercegnőt. Székelyföldi vándorlásaim során, közben, egyik brassói kollégámnál megtaláltam a kötetet, Brassóban maradtam, míg el nem olvastam. A könyvre mégis szükségem van, mert a kiadó illetve a fordító nem szerezhetik be. Közben megtaláltam a Nászutások a légyapáron-t is. Ebben, és a Jeruzsálemi hercegnőben vannak „egypercesek”, ezekhez még csomó novellát kell találnom. Egyszóval válogatást csinálók, mert a Jeruzsálemi, úgy ahogy van, különböző okokból, nem fog menni. Örkény bizonyára tudja, hogy a Le Monde október 26-i számában „Les mini-mythes d'Istvan Örkény” címmel Claude Roy érdekes ismertetést közölt. Ugyanazon az oldalon a Gallimardnál megjelent kötetből kiemelt, négy „egypercest” közöltek. Ugyancsak a Le Monde-ban olvastam egy - a Le Monde viszonyaihoz mérve - hosszú méltatást a „Tóték” párizsi előadásáról - és örültem. Oláriu szaktársad, aki a Világirodalmi Kiadó magyar osztályát vezeti, lefordította a Tótékat románra, és azt mondja nekem, a darabot még ebben az évadban előadják.

Tehát: várom a Jeruzsálemit, hogy javaslataimat benyújthassam. És köszönöm előre. Ne vedd rossz néven, hogy téged zavarlak, de nem ismerem Örkény címét. (Ha megírnád...) Moldova György „Gázlápák alatt”-ja tavasszal jelenik meg románul. Véleményem szerint óriási sikere lesz. Kicsit félttem a „szárnyvasút” novella miatt, de az is „átment”... (Ha megmondanád neki...).

Ami az Interpol-t illeti: közben úgy értesültem, magyar küldöttség járt Bukarestben, ez hozta a hírt, átveszik az Interpol-t. Egyelőre csak ennyit tudok. Közben románul már megjelent 70 ezer példányban, és két hét alatt elfogyott. Nem én vagyok az oka, hanem a szokatlan téma... A magyar változat jövő év elején, úgy február táján jelenik meg. Tanácsodat kérem, mit tehetnék, hogy még mielőtt a könyv magyar piacra kerülne, folytatásokat közöljek valamelyik pesti lapban. A könyv körülbelül 15 ív terjedelmű. Arról tehát szó sem lehet, hogy folyóiratban közöljék az egészet. (Ország-Világ, Tükör stb.), mert rövid az idő. Talán napilapban? De melyikhez forduljak? Én csak a Népszabadságot és a Magyar Nemzetet olvasom és ismerem. Szó lehetne tehát, esetleg, folyóiratról is, ebben az esetben a 15 ívből kiválogatnék néhány ívet, és azt adnám le. Akárhogy is, jó megoldás lenne számomra, mert így forinthez jutnék. A könyvért járó honoráriumot ellenben átutalják, és lejben fizetik ki. Bocsáss meg, hogy még ezzel is terhellek. Előre is köszönöm segítségedet.

És baráti szeretettel üdvözöllek Aszódy János

Bukarest, 1968. november 8.

Géppel írt tisztázatot.

j.

Aszódy János Cseres Tibornak

Bukarest, 1968. november 13.

Kedves Barátom,

Oláriu kollégát, a bukaresti Világirodalmi Kiadó magyar (fordítások) osztályának vezetőjét szeretném bemutatni neked, figyelmedbe ajánlani. Ő az aki - a sok többi között - a Hideg napok román fordítását gondozta, ill. szerkesztette. Az ő kezén „mentek át” Németh László, Nagy Lajos, Szabó Magda, Moldova György és sokan mások. Ő szerkesztette a nagy Magyar Antológiát is. Oláriu a magyar irodalom külföldi fordítóinak konferenciájára érkezett román küldöttség markáns egyénisége és, Beniuc mellett, legkiemelkedőbb tagja. Azt hiszem, megérdemli, hogy segítsétek.

Örkénnyel is tárgyalni szeretne. Amennyiben levelem vételekor még nem indult volna el címemre a „Bizonytalan század” és a „Jeruzsálemi hercegnő”, Oláriu szívesen elhozza nekem.

Minden jót kívánok nektek, előre is köszönöm szívességedet, mi most három napra beülünk a Román Írószövetség konferenciájára, és kíváncsiak vagyunk mi - jót - hoz.

Baráti szeretettel Aszódy János

Bukarest, 1968. november 13.

Kézirat.

k.

Aszódy János Cseres Tibornak

Kolozsvár, 1968. december 19.

Kedves Barátom,

Nagyon köszönöm a Bizonytalan századot, igen hálás vagyok figyelmességéért. A könyvet egy szuszra elolvastam, minden mást félretéve, nekem rendkívül tetszett a „láthatatlan trilógia” eme harmadik tagja. Csak azt nem értem, miért keresztelték el a kritikusok kalandregénynek? Történeti regény ez, reálisabb alapra felépített történeti regény, mint például Jókainál, bár - akár nála - van itt bizonytalanság is, de hősiesség is, reális alapra helyezett hősiesség, inkább, mint Jókainál, akinél több a szenvedés és vereség, mint a dicsőség a nemzeti múltban, ha a világirodalom többi történeti regényíróival összehasonlíthatjuk. A te hőöd nem emberfeletti alak, mint Jókainál, hanem csak ember, megfigyelő képességed és nyelvezeted friss természetessége viszont megengedi számodra azt, hogy Jókaihoz hasonlítsalak.

Kíváncsian várom a Népszabadságban most induló sorozatot a Budai Önkéntes Ezred történetéről, amivel te adósom maradtál. Köszönöm, hogy Olariut olyan szépen fogadtad és gondoztad. El volt ragadtatva tőled, Örkénynél tett látogatásotoktól (irigyeltem is tőle), de a fiú fel sem vetette a Jeruzsálemi hercegnő kérdését. Meg volt illetődve. Így azután megszereztem valakitől, aki benne van abban is, hogy a kötetet a fordító rendelkezésére bocsássa, míg csak szükség van rá. Megszereztem a Nászutások a légyapáron-t, kivágtam innen-onnan „egyperces novellákat”, és rövidesen pontos tervet teszek Oláriu asztalára. Nagyon köszönöm, hogy a Magyar Hírlapnál közbenjártál. Én november 25-én levelet is indítottam Darvasnak, de arra sem jött válasz. A levélhez fejezetleírást is mellékeltem, hogy tudja, miről van szó. Írtam a Népszabadságnak is, onnan nem jött még válasz, a Népszava - Gedeon Pál - ahová legutoljára írtam, udvariasan bár de elutasított. Most indul Pestre az MTI itteni tudósítója, Gombos László, aki - azt állítja - ismeri Darvast, és be fog szólni neki az érdekemben.

Érdekes, milyen nehezen kap segítséget egy magunkfajta, pedig ebben az esetben olyan témáról van szó, amilyen „még nem volt”, és ami „vinné a lapot”... Nagyon köszönöm még egyszer a könyvet és jóakarató segítségét.

Baráti üdvözléssel Aszódy János

Kolozsvár, 1968. december 19.

Gépirat, csonka keltezéssel.

Külön cédulán: Örkeny címét nem ismerem. Kérek, juttasd el hozzá a „mellékletet”. Népszabadság is válaszolt az Interpolra, mondván „...ajánlatát ez alkalommal nincs módunkban elfogadni...” Mintha eddig már annyi sok ajánlatomat fogadták volna. A.

I.

Dorner István [?] Cseres Tibornak

Kedves Szerkesztő Úr!

Hazaérkezésem után első dolgom, hogy Önt figyelmeztessem a jó témára. Az újvidéki megtorlás nyomába se jöhet annak, ahogyan mi Budveiszben rendet csináltunk. Ennek talán a Meleg napok, vagy a hűvös időjárás miatt talán a Változó napok lehetne a címe. Itt is volt minden: óriási lövöldözés, a felelősség kérdésének felvetése, mondhatom, ezek a cseh ellenforradalmárok túltettek ravaszágban a csetnikeken is, mikor a bőrüket igyekeztek menteni. Voltak, akik azt állították, csak azért kellett ezt a piszkos munkát nekünk végeznünk, hogy összeugrasszanak bennünket a csehekkal. Nekem már nem kell visszamennem, szívesen beszámolok szóban a részletekről is... Remélem, jó regény, sikeres film és jövedelmező TV közvetítés lesz belőle, hiszen mi [?] nagyon számon tartjuk Szerkesztő Urat.

Szívélyes üdvözléssel Dorner István

Gépirat, keltezés nélkül.

1969

a.

Birkás Endre Cseres Tibornak

Budapest, 1969. március

Kedves Tibor!

Olvasván okos cikket Fehér Mátyás Jenő könyvéről az utolsó ÉS-ben, szeretném felhívni a figyelmedet, hogy a műből a Széchenyi Könyvtárnak két példánya is van, s így, ha cikked után érdeklődnek a könyv iránt, nyugodtan irányíthasd őket hozzánk, itt bárki elolvashatja. Cikked valóban elgondolkoztató, annál is inkább, mert Fehér azért nem afféle dilettáns szumirológus, mint a többiek, többek közt publikálta a kassai püspöki könyvtár kéziratait és ősnymtatványait, s ezért elvben nem valószínűsítené az ember a kódexét egyszerű koholmánynak. Vagy kilódulván az országból, egyszerűen fogta magát, és hóna alá csapta? De miért nem publikált róla még itthon?

Egyébként, ha ilyen - vagy akár más jellegű - emigrációs irodalom érdekel, szívesen állok rendelkezésedre, az OSZK-ban elsőrendűen az én asztalom, s mindent el is követek, hogy kint publikáló magyarok irodalmi működése könyvtárunkba bekerüljön. S ami szintén fontos, a kezembem minden ilyesmi megfordul. Ennek kapcsán hívom fel figyelmedet egy kint megjelent, nemrég érkezett másik műre, dr. Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának története (Editorial Transsylvania, Buenos Aires) c. könyvére, őstörténetünk alapvető magyar-szumír megvilágítására. Ízelítőül hadd idézzek a könyv előszavából: „Újat mondok, de nem új, hanem nagyon régi igazságot, amelyek azonban mindezekig rejtve voltak a magyar nép előtt. Ennek főoka elsősorban az, hogy sem történetíróink, sem nyelvészeink nem tanulmányozták át az árpádkori kódexanyagunkat (!?), vagyis a nyomtatásban is megjelent történeti és jogi okleveleinket... Ennek elhanyagolása miatt tévedtek el valamennyien a vogul származás útvesztőjében (!?), és nemcsak elhitték, hanem fölényesen hirdették is a magyar népnek az oláh cigányok életszínvonalán élő és a legnyomorúságosabb életviszonyok között tengődő voguloktól való származást.”

Ilyen fokú nemzeti érzékenységet, s egyben alacsonyabbrendűségi komplexust! Milyen szomorú egy ügy ez. Egyébként a szumírkodási láz itthon is észlelhető. Mint kutyatulajdonos előfizetek a Kutya c. lapra, s ott olvastam az utolsó számban, hogy az Ebtényésztők Egyesületében előadást fognak tartani a szumír puliról. Mert a dolgok így kezdődnek.

Szívélyes üdvözléssel Birkás Endre

Gépirat, az OSZK céges levélpapírján, keltezés nélkül. A szerző hivatkozása alapján 1969. márciusában íródhatott.

b.

Nógrádi Róbert Cseres Tibornak

Pécs, 1969. május 20.

Kedves Cseres elvtárs!

Nagy örömmel értesültünk arról, hogy a „Micsoda madár” című novellád motívumainak felhasználásával drámát készülsz írni, és darabod első bemutatójának jogát kész vagy a Pécsi Nemzeti Színház részére átengedni. Legutóbbi személyes találkozásunk alkalmával abban is megállapodtunk, hogy a készülő dráma cselekményvázlatát 1969. június 15-ig elkészíted, majd ezt követően darabodról megírási szerződést kötünk.

Drámádat a színház az 1969/70-es évadban szeretné bemutatni. Ezért kérek, hogy levelemet tekintsd hivatalos felkérő levélnek. Egyben azt is szeretném tudomásodra hozni, hogy színházunk művészei és a város vezetői nagy örömmel és büszkeséggel értesültek vállalkozásodról és várakozással tekintenek közös munkánk elé.

Tisztelő híved: *Nógrádi Róbert*

igazgató

Pécs, 1969. május 20.

Gépirat, a Nemzeti Színház céges levélpapírján, pecséttel hitelesített aláírással.

c.

Molnár Károly Cseres Tibornak

Budapest, 1969. május 20.

Olvastuk az ÉS 1967. május 20. számában „Hidak a Dunán” c. írását megkésve, de írunk kell róla. Érdekes írás és okos. Mai írás. Megjelenhetett. Ez a lényeg. Igen, ott Jugóban okosan csinálják a magyarság elnemzetlenítését. A magyar tanszék még nem minden, ellenben a bosnyákok bácskai betelepítése és a bácskai magyarság egykézése, az már sok. Miért áltatnánk magunkat: a mi mai pesti írónk nemzetközies, viszont az utódállamok (igen a Kis-Antant lényegében fennáll ma is csak szem kell a meglátásához) írói nemzetiek, és ez számunkra nagy baj, az első tény és a második is az. Nem kell azért aggódni, mire ez kiderül, ügyis késő lesz, és az írók nálunk élni akarnak, tehát úgy kell írjanak ahogy szabad, és ahogy ez jó, hogy megjelenhessenek. Igaz? Itt jól kialakított szellemi korlátok vannak (ne légy antiszemita, ne légy sovíniszta, légy nemzetközi, a lenini elvek [!] kell érvényesüljenek, és érvényesülnek is).

Beszélgünk konkrét dolgokról is, így a Hideg napokról. Ezt a németek inscenálták. Nem vitás. Ezt a bácskaiak is tudják és a visszatérő szerbek Csurgón vérfürdőt rendeztek a magyarok ellen, de erről sem Ön sem más nem ír, mert a szerbek nem búbosbankák, hogy a saját fészükbe piszkoljanak. Ez az igazság. Kár volt szaporítani az amúgyis nagyszámú, önmagunkat gyalázó irodalmat. Tessék megnézni a román, szerb, cseh irodalmat, sehol hasonló írás nincs.

De igazoljuk is azt, amit mondtunk, tehát nézzünk csak körül egy kicsit szomszédságunkban. Itt van Románia, 2 millió odacsatolt magyarral. Törődik valaki itt nálunk velük? Senki! Ezt tudják a románok? Igen! Kihaszalják ezt? Nagyon. Tessék csak elmenni Nagyszebenbe, ahol 20 ezer magyar él, nem lehet hetekig magyar szót hallani az utcán, mert nem merészelnek anyanyelvükön beszélni. Miért nem jelenik meg most már évek hosszú sora óta semmi írás Erdélyről nálunk? Vajon miért? Mert a gyerekek is nevetnek, ha a magyar és román barátságáról beszél vagy ír valaki, bár nagyon agyon van hallgatva az erdélyi kérdés. Jó és okos ez így, hogy a mi diplomáciánk nem tudja megtalálni a románok számtalan mesterkedésének az ellenszerét szerte a világon.

Tudnak-e arról, hogy a felvidéki bevonulást a románok milyen nagymértékben kihasználták Erdélyben a sovíniszta propagandájuk erősítése [érdekében], és még a Regátban tanult román réteg is tele szájjal szidta a magyarokat, hogy nem lett volna szabad bevonulni, de arról mélyen hallgatott a krónika, hogy öt állam ment be, és a szocialista-internacionalista kötelezettségnek megfelelően be kellett menni. Csak a magyarokat hibáztatták ezért, és mi tettünk-e ez ellen valamit, és tettünk-e valamit az Olimpián kifejtett magyarellenes propaganda ellen, ami szintén a felvidéki dolgokból táplálkozott?

Tudnak-e a magyar írók arról, hogy Kudzsiron és Csíkszentimrén a román munkások provokálták a magyar munkásokat a felvidéki bevonulás után, és a keletkezett verekedés után a Szekuritate (román ÁVO) sok magyart félig agyonvert, és nyomban ellenforradalmárokat keresett.

A két millió magyart számláló Romániában nincs egyetlen magyar könyvesbolt, nem lehet nemzeti színt, nem lehet népviseletet látni magyarok között, vonaton senki nem merészel nyíltan románok között magyarul beszélni, és ezt sorolni lehetne sokáig, és ez ellen nem történik semmi, sehol a világon, de ugyanakkor nálunk tényleg érvényesülnek a románokkal szemben a lenini elvek, amelyek tényleg jók, de Románia fűtül ezekre. Hogy hová fog vezetni, azt könnyű kitalálni: a teljes elnemzetlenítéshez, mert amit elmondottunk, az csak csekély része volt a lényegnek.

Egyezményeket kötnek időnként Romániával, de ezek tisztán papíregyezmények, amiknek semmi foganatja nincs. Nézz: egyetlen nagyszerű tévé filmet sem vesznek át. Ha innen valaki ottani hivatalnak ír, arra ugyan soha nem kap választ. Az ún. autonómia üres cégér volt.

Molnár Károly

Budapest, 1969. május 20.

Géppel írt tisztázatot.

d.

Bukarest, 1969.

Kedves Barátom,

vigyázat, nem a párizsi Arc de Triomphe-ot ábrázolja a kép, csak a bukarestit. Gondolom, szerzői ested kellő nagy sikert hozott. Olvastam, a Hideg napok több nyelven is megjelenik. Legjobban annak örültem, hogy a Galliamard is kiadja. Az előszó kérdése, bizonyára, gondokat okoz neked. Felhívom figyelmedet, a Galliamard „Idées” című sorozatának igazgatója, François Erval temesvári származású, jól és szívesen beszél magyarul, itt volt a nyáron, interjút csináltam vele a Korunk számára. Talán segíthet, bár az „Idées” nem ad ki szépirodalmat. [popup title="[...]” format="Default click" activate="click" close text="A továbbiakban az illető címét közli. Ezt hagytuk ki.”] Komoly, rendkívül rokonszenves úriember. Nyolcéves korában került el tőlünk.

Sok szeretettel Aszódy János

Nagyalakú képes levelezőlap, kézírással, keltezés nélkül. A postabélyegzőn csak az 1969-es évszám vehető ki félreérthetetlenül.

Címkék:

[Cseres Tibor](#) ^[3]

[Vérbosszú Bácskában](#) ^[4]

[Hideg napok](#) ^[5]

[Írószövetség](#) ^[6]

[Magyar Írók Szövetsége](#) ^[7]

[Aczél György](#) ^[8]

[1960-as évek](#) ^[9]

[Kádár János](#) ^[10]

[Kovács András](#) ^[11]

[Levelek Cseres Tibornak sorozat](#) ^[12]

Kiadás: 12. évfolyam (2012) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/levelek_cseres_tibornak_19601969.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/levelek_cseres_tibornak_19601969.html

[2] <http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%B6z%C3%B6d%C3%BAfalusi-v%C3%ADzt%C3%A1roz%C3%B3>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/cseres-tibor>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/verbosszu-bacsokban>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hideg-napok>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/iroszovetseg>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-irok-szovetsege>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/aczel-gyorgy>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1960-evek>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kadar-janos>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kovacs-andras>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/levelek-cseres-tibornak-sorozat>